

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS INSTITUTAS

RASA KAUNECKAITĖ

Muzikos pedagogikos magistro studijų programos II kurso studentė

**IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ
NEFORMALIOSIOS MUZIKINĖS RAIŠKOS
GALIMYBĖS LAISVOJO UGDYMO PARADIGMOS
KONTEKSTE
MAGISTRO DARBAS**

Darbo vadovė
prof. dr. Diana Strakšienė

Šiauliai, 2020

Parengto baigiamojo magistro darbo savarankiškumo patvirtinimas

Patvirtinu, kad įteikiamas baigiamasis magistro darbas „**Ikimokyklinio amžiaus vaikų neformaliosios muzikinės raiškos galimybės laisvojo ugdymo paradigmos kontekste**“

yra:

1. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose.
2. Nebuvo naudotas kitame universitete / institute Lietuvoje ir užsienyje.
3. Nėra medžiagos iš kitų autorių darbų, jeigu jie nėra nurodyti darbe.
4. Pateiktas visas panaudotos literatūros sąrašas.

Rasa Kauneckaitė

Vardas, pavardė

.....
Parašas

Kauneckaitė R. Ikimokyklinio amžiaus vaikų neformaliosios muzikinės raiškos galimybės laisvojo ugdymo paradigmos kontekste: muzikos magistro darbas / vadovė prof. dr. D.Strakšienė; Šiaulių universitetas, Edukologijos institutas. – Šiauliai, 2020. – 56 p.

SANTRAUKA

Laisvojo ugdymo pedagogikos idėjos šiandieninėje ugdymo realybėje pamažu tampa reikšmingos, priimtinos ir taikytinos. Vaikų neformalusis švietimas dėl savo lanksčių formų įvairovės tampa ta terpė, kurioje laisvojo ugdymo paradigma gali būti pagrindiniu svertu, į kurį orientuosis tolimesnis vaikų meninis ugdymas. Šio magistro darbo autorė, ugdydama ikimokyklinio amžiaus vaikus muzikine veikla ir taikydama laisvojo ugdymo pedagogikos metodus, pastebėjo, kad šie metodai suteikia labai daug erdvės ne tik vaiko muzikinių gebėjimų plėtotei, bet ir kūrybinių galimybių raišką platesniuose asmenybės ugdymo kontekstuose. Magistro darbe buvo iškelta hipotetinė prielaida, kad laisvojo ugdymo pedagogikos metodai yra paveikūs ir reikšmingi, ugdant vaiko muzikinius gebėjimus, puoselėjant kūrybišką asmenybę.

Siekiant patvirtinti šią hipotezę, buvo suformuluotas šio darbo tyrimo tikslas – atskleisti ikimokyklinio amžiaus vaikų neformaliosios muzikinės raiškos galimybės laisvojo ugdymo paradigmos kontekste. Išanalizavus filosofinę, pedagoginę ir psichologinę literatūrą, tapo akivaizdus problemos aktualumas. Vykstant ugdymo paradigmu kaitai, švietimo politikos erdvėse vis labiau akcentuojant pamatinių ugdytinio poreikių išpildymą ir kūrybiškos asmenybės formavimo būtinybę, vis dar akivaizdus švietimo politikos ir ugdymo praktikos neatitikimas. Tačiau vaikų neformaliajame ugdyme vyksta daug reikšmingų pedagoginių iniciatyvų, kurios gali teigiamai paveikti tolimesnę vaikų muzikinio ugdymo raidą.

Atlikus empirinio tyrimo duomenų analizę, galima teigti, kad tyrimo pradžioje iškelta hipotetinė prielaida pasitvirtino – laisvojo ugdymo pedagogikos metodai yra paveikūs ir reikšmingi, ugdant vaiko muzikinius gebėjimus, puoselėjant kūrybinę asmenybę. Visi tyrime dalyvavę ikimokyklinio amžiaus ugdytinių tėvai, stebėdami ir reflektuodami vaikų muzikinio ugdymo procesą bei jo rezultatus, išreiškė teigiamą požiūrį į laisvojo ugdymo pedagogikos metodus, taikomus ugdant jų vaikus. Šie metodai ir autorės pedagoginės įžvalgos aprašomos ir pristatomos šiame magistro darbe.

Kauneckaitė R. Possibilities of Non-formal Musical Expression of Preschool Children in the Context of the Paradigm of Free Education: Master's thesis / supervisor Prof. Dr. D. Strakšienė; Šiauliai University, Institute of Education. – Šiauliai, 2020. – 56 p.

SUMMARY

The ideas of pedagogy of free education in today's educational reality are gradually becoming significant, acceptable and applicable. Children's non-formal education due to the diversity of its flexible forms is becoming the environment, where the paradigm of free education can be a lever, on which the further artistic education of children will be focused. The author of the present master's thesis, educating preschool children through musical activities and applying the methods of pedagogy of free education, noticed that these methods provide very much space not only for the development of the child's musical skills, but also for the expression of creative opportunities in the broader contexts of personality development. In the master's thesis, a hypothetical presupposition was made that it is probable that the methods of pedagogy of free education are effective and significant in developing the child's musical abilities and nurturing a creative personality.

In order to confirm this hypothesis, the aim of the present thesis has been formulated – to reveal the possibilities of non-formal musical expression of preschool children in the context of the paradigm of free education. The following objectives have been set in the master's thesis: to analyse the features of educational paradigms that have recently manifested themselves in the reality of education; to discuss the expression of the paradigm of free education in the context of already formed educational paradigms; to describe the concept, aims and content of non-formal musical activity of preschool children; to discuss the possibilities of organizing music education referring to the ideas of the paradigm of free education; to conduct an empirical research in order to find out the attitude of the parents of preschool learners towards the process of music education and its outcomes.

After analysing the philosophical, pedagogical and psychological literature, the relevance of the problem became obvious. In the change of educational paradigms, increasingly emphasizing the fulfilment of the fundamental needs of the learner and the necessity to form a creative personality in the spaces of education policy, there is still a clear mismatch between education policy and educational practice, as the content of education in formal and non-formal education has rarely remained unchanged. However, there are many significant pedagogical initiatives in children's non-formal education that can have a positive impact on the further development of children's education.

After conducting the analysis of the data of the empirical research, it can be stated that the hypothetical presupposition made at the beginning of the research was confirmed – the methods of pedagogy of free education are effective and significant in developing the child's musical abilities and nurturing a creative personality. All the parents of preschool learners who participated in the research, observing and reflecting on the process of children's music education and its outcomes, expressed a positive attitude towards the methods of pedagogy of free education applied in the education of their children. These methods and the author's pedagogical insights have been widely described and presented in this master's thesis.

TURINYS

ĮVADAS	5
UGDYMO REALYBĖJE EGZISTUOJANČIŲ PARADIGMŲ TEORINIS ASPEKTAS	8
1.1. Ugdymo paradigms samprata ir bendrieji bruožai	8
1.2. Klasikinė ugdymo paradigma	9
1.3. Edukacinių pokyčių bruožai laisvojo ugdymo paradigmos kontekste.....	12
2. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ NEFORMALIOSIOS MUZIKINĖS VEIKLOS ORGANIZAVIMO YPATUMAI	17
2.1. Neformaliojo meninio ugdymo samprata, tikslai ir uždaviniai	17
2.2. Neformaliojo meninio ugdymo raiškos ypatumai Lietuvoje	19
2.2.1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinės raidos ypatumai	21
2.2.2. Muzikinio ugdymo turinys ir veiklos formos ikimokykliniame amžiuje	23
3. MUZIKINIO UGDYMO ORGANIZAVIMO GALIMYBĖS REMIANTIS LAISVOJO UGDYMO PARADIGMOS IDĖJOMIS SAVIREFLEKSIJOS KONTEKSTE	27
4. TĖVŲ POŽIŪRIO Į NEFORMALIOJO MUZIKINIO UGDYMO PROCESĄ BEI JO REZULTUS ANALIZĖ	32
4.1. Tyrimo tikslas, edukacinė idėja, metodai ir tyrimo organizavimas	32
4.2. Tyrimo rezultatai.....	36
IŠVADOS	51
LITERATŪRA	53
PRIEDAI	57

IVADAS

Tyrimo aktualumas ir problema. Pastaruoju metu mūsų šalies kultūros ir švietimo erdvėse vis didesnis dėmesys skiriamas vaikų ugdymo, atliepiančio šiuolaikinės asmenybės poreikius, klausimams. Kaip teigiama Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (LR Švietimo įstatymas, 2011, Bendrosios nuostatos), šiandien švietimo tikslai yra nukreipti į pamatinių ugdytinio vertybinių orientacijų formavimą, kūrybinių gebėjimų lavinimą, tautinės ir etninės, pilietinės bei politinės kultūros pagrindų perdavimą. Čia ypatingas vaidmuo tenka vaikų meniniam, taigi ir muzikiniam ugdymui, į kurį būtina pažvelgti kaip į galimybę įgyvendinti tiek asmeniškai ugdytiniui prasmingus tikslus, tiek bendruosius švietimo tikslus (Gabnytė, 2014). Todėl čia iškyla labai svarbus klausimas – ar šiuolaikinė švietimo politika ir nūdienos formaliojo ir neformaliojo švietimo muzikinio ugdymo turinys atitinka vienas kitą, ar čia nėra prieštarų? Atsakant į šį klausimą reikėtų peržvelgti esminius senosios (klasikinės) ir dabartinės (laisvosios) ugdymo paradigms skirtumus ir kaip šie skirtumai reiškiasi konkrečiose vaikų neformaliojo muzikinio ugdymo aplinkybėse, vykstant paradigms kaitai – iš senosios, klasikinės, pereinant prie laisvojo ugdymo paradigmos.

Vykstant paradigms kaitai, vis labiau populiarios tampa laisvojo, progresyvistinio, pragmatinio ir humanistinio ugdymo idėjos (Bitinas, 2000, 2013; Duoblienė, 2006; Gabnytė, 2011, 2014), kur žinios yra nebe ugdymo tikslas, o tik priemonė tikslui pasiekti, kur ugdymo tikslas yra ne žinios, o emocinės vertybinės nuostatos. Esant tokioms nuostatoms ir principams, vaiko asmenybė ir jo kūrybinės galios turi galimybę išsiskleisti visuminiškai per kūrybinę veiklą bei muzikinę raišką. Šiuo požiūriu vertingi V. Targamadzės (2010), A. Kriščiūnaitės (2018), R. Bruzgelevičienės, L. Žadeikaitės (2008) darbai, kuriuose akcentuojama, jog edukacinių paradigms kaita XX–XXI a. sandūroje yra labai aktualus reiškinys, lemiantis besiklostantį formaliojo ir neformaliojo švietimo modelį, jo savitumą, raidos ypatumus, pertvarkos tikslus, uždavinius ir struktūrą.

Nors ugdymo paradigmos keitėsi, tačiau ugdymo turinys formaliajame ir neformaliajame švietime retai kur išliko nepakitęs, ir vaikų muzikinės raiškos galimybės yra nulemtos švietimo politikos ir ugdymo praktikos prieštaros – dualizmo. Neformaliojo ikimokyklinio muzikinio ugdymo praktikoje dominuoja į ugdymo rezultatus orientuotas pedagogų, vaikų tėvų ir institucijų vadovybių požiūris, neatsižvelgiant į tikruosius vaiko interesus, lūkesčius ir kūrybinius saviraiškos poreikius. Ankstyvasis vaikų muzikinis ugdymas, kuris prasideda kūdikystėje ir tęsiasi ikimokyklinėje bei jaunesnėje mokyklinėje vaikystėje (formaliojo ir neformaliojo ugdymo

įstaigose ar šeimoje), ugdymo teorijoje ir praktikoje dažnai yra suvokiamas be teorinių-filosofinių pagrindų ir be pedagogo pasaulėžiūrinio konteksto, kuriuo jis turėtų grįsti savo veiklą (Juodaitytė, 2004). Taip pat dažnai eliminuojamos ir ankstyvosios vaikystės periodo (ikimokyklinės vaikystės) prigimtinės charakteristikos (emocijų stiprumas, kognityvinės veiklos kreatyvusis pobūdis ir kt.), leidžiantis vaikams išlikti unikaliems tiek dėl specifinių dalyvavimo muzikinėje veikloje būdų, tiek dėl ypatingų pasiekimų joje (Juodaitytė, Gumuliauskienė, 2004). Todėl dar ir šiandien diskutuojama: ar ankstyvasis muzikinis ugdymas turi būti grindžiamas tradicinės, ar modernios pedocentrinės didaktikos nuostatomis, taip pat ir jas atitinkančiomis ugdymo paradigmomis. Tai rodo praktika ir atlikti tyrimai: Juodaitytė, Gumuliauskienė (2004), Gabnytė (2014), Bruzgelevičienė, Žadeikaitė (2008), Duoblienė (2006), Kriščiūnaitė (2018). Vis dėlto, nepaisant aptartų autorių įžvalgų, darbų, kuriuose būtų analizuojama ikimokyklinio amžiaus vaikų neformali muzikinė raiška, paremta laisvojo ugdymo paradigmos idėjomis, iki šiol nepakanka. Tai galime traktuoti kaip aktualią pedagoginę problemą.

Tyrimo objektas – ikimokyklinio amžiaus vaikų neformalioji muzikinė raiška.

Tyrimo hipotetinė prielaida – tikėtina, kad laisvojo ugdymo pedagogikos metodai yra paveikūs ir reikšmingi, ugdant vaiko muzikinius gebėjimus, puoselėjant kūrybišką asmenybę.

Tyrimo tikslas – atskleisti ikimokyklinio amžiaus vaikų neformaliosios muzikinės raiškos galimybes laisvojo ugdymo paradigmos kontekste.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išanalizuoti ugdymo paradigimų bruožus, pastaruoju metu pasireiškiančius ugdymo realybėje;
- 2) aptarti laisvojo ugdymo paradigmos raišką jau susiformavusių edukacinių paradigimų kontekste;
- 3) apibūdinti ikimokyklinio amžiaus vaikų neformaliosios muzikinės veiklos sampratą, tikslus ir turinį;
- 4) aptarti muzikinio ugdymo organizavimo galimybes remiantis laisvojo ugdymo paradigmos idėjomis;
- 5) atlikti empirinį tyrimą, siekiant išsiaiškinti ikimokyklinio muzikinio ugdymo pedagogų ir mokinių tėvų požiūrį į ugdymo procesą ir jo rezultatus.

Tyrimo metodai:

- Teoriniai: mokslinės, pedagoginės ir psichologinės literatūros, švietimo sistemos dokumentų analizė;

- Empiriniai: kokybinis tyrimas, interviu;
- Aprašomoji tyrimo duomenų analizė.

Tyrimo bazė – Šiaulių kultūros centro vokalo studija „Rokoko“;

Tyrimo imtis – vokalo studijos „Rokoko“ ikimokyklinio amžiaus grupės ugdytiniai ir jų tėvai.

Magistro darbo rengimo etapai:

Pirmajame tyrimo etape (2018 – 2020 m.) vyko metodologinis pasirengimas tyrimui, parengtas tyrimo dizainas.

Antrajame etape (2019 m. rugsėjo mėn. – 2020 m. vasario mėn.) atlikta mokslinės, pedagoginės, psichologinės literatūros ir teisės aktų analizė, parengta teorinė magistro darbo dalis.

Trečiajame etape (2020 m. kovo mėn. – 2020 m. gegužės mėn.) surinkti kokybinio tyrimo duomenys, atlikta tyrimo duomenų analizė, suformuluotos ir parengtos empirinio tyrimo išvados.

Magistro darbo naujumas ir reikšmingumas:

- Atskleista laisvojo ugdymo idėja ir jos įgyvendinimo prielaidos vaikų neformaliojo muzikinio ugdymo kontekste;
- Atskleisti laisvojo ugdymo pedagogikos metodai, praplečiantys vaikų muzikinės raiškos bei interpretacijos galimybes, taip įprasminant ugdymo turinį, kur pagrindinis dėmesys skiriamas vaikui ir jo tikriesiems kūrybinės raiškos poreikiams.

UGDYMO REALYBĖJE EGZISTUOJANČIŲ PARADIGMŲ TEORINIS ASPEKTAS

1.1. Ugdymo paradigms samprata ir bendrieji bruožai

Mokslo filosofijoje *paradigmos* terminas vartojamas nuo XIX a., tačiau jį įtvirtino amerikiečių mokslininkas T. S. Kuhnas (žr. Bruzgelevičienė, Žadeikaitė, 2008) teigdamas, kad *paradigma* – tai istoriškai susiklostanti pažiūrų į ką nors, aptariamą atveju – pažiūrų į ugdymą, sistema, susiformuojanti atitinkamų teorinių ir metodologinių prielaidų visumos pagrindu. Siekiant suprasti, kaip mūsų ar kurioje kitoje valstybėje vyksta švietimas, reikia suprasti teorinį pagrindą ir metodologines jo strategijos nuostatas (Duoblienė, 2006). Pripažįstant šiuolaikinio pasaulio pažiūrų įvairovę ir polinkį į konstruktyvizmą, ugdymo filosofė N. Noddings mano (žr. Duoblienė, 2006), kad ugdymo specialistams reikia kuo geriau susipažinti su įvairiomis filosofinėmis paradigmomis, ir su jų ištakomis. Pasak B. Bitino (2000), daugelio pilnaverčių ugdymo teorijų pagrindą sudaro filosofinės sistemos, o *ugdymo paradigmos* vadintini atsakymų į pagrindinius ugdymo filosofijos klausimus variantai. Ugdymo paradigmos pobūdis yra nulemtas epochos savitumo: kas būdinga visuomenei, kokios asmens savybės vertinamos, kiek laisvės gali turėti individas, koks asmens santykis su aplinka, koks veiklos stilius priimtinas (Bruzgelevičienė, Žadeikaitė, 2008). Kiekvienas laikotarpis turi savo ugdymo siekius, grindžiamus tam tikromis paradigmomis, iš kurių labiausiai išryškėja *klasikinio ir laisvojo* ugdymo paradigmos.

Per visą XX a. Lietuvos mokykla vadovavosi *klasikine paradigma*, kuri ugdymą traktuoja kaip visuomenės apibendrintos patirties perteikimą ugdytiniam. Vaiko prigimtinių galių sklaidą puoselėjanti *laisvojo ugdymo paradigma* net tarpukario metais neįleido kiek gilesnių šaknų, o sovietiniais metais ji iš principo negalėjo būti pripažinta (Bitinas, 2000). Tuo tarpu Vakarų demokratinėje pedagogikoje buvo suvokta, kad *klasikinės paradigmos* vidiniai prieštaravimai yra pasiekę tokį lygį, kad ja grindžiamas ugdymas nebegali tenkinti individo bei visuomenės poreikių. B. Bitinas (2013), remdamasis bendrąja mokslo teorija teigia, kad kiekviena paradigma būna įsitvirtinusi, kol subręsta jos vidiniai prieštaravimai. Paradigms formavimosi ir jų kaitos procesas yra spontaniškas ir stichiškas, o jų pažinimą ir pertvarkymą dažniausiai lemia neprognozuojamos jėgos; naujoji paradigma įsitvirtina tik subrendusi iki pasekmių visuotinio pripažinimo lygmens, kai savaime paaiškėja jos pozityviosios ir negatyviosios ypatybės.

Apžvelgus ugdymo paradigmos sampratą, bendruosius bruožus ir paradigimų kaitos sąlygas bei ypatybes galima teigti, kad ugdymo paradigimų kaita – istorinis procesas, kuris gali apimti net kelių kartų laikotarpį (Bitinas, 2013). Kiekvienas laikotarpis turi savo ugdymo siekius, grindžiamus tam tikromis paradigmomis, iš kurių labiausiai išryškėja *klasikinio ir laisvojo* ugdymo paradigmos. Svarbiausia naujos ugdymo paradigmos įsitvirtinimo vidinė sąlyga – ja besiremiančių pedagogų gausa. Gausėja pedagogų, vienaip ar kitaip bandančių taikyti laisvojo ugdymo principus. Tačiau ugdymo realybėje pedagoginis konservatizmas ir toliau vyrauja, esminiai pokyčiai įžvelgiami tik ikimokyklinio ir iš dalies pradinio mokyklinio ugdymo srityse (Bitinas, 2000).

1.2. Klasikinė ugdymo paradigma

Kaip teigia B. Bitinas (2013), klasikinėmis vadintinos koncepcijos, ugdymą grindžiančios vienareikšmiu atsakymu į materialiojo ir dvasinio prado santykį ugdytinio asmenybės raidos procese. Todėl klasikinėms priskiriamos koncepcijos, paremtos: idealizmu, realizmu, neotomizmu, materializmu.

Idealizmo filosofijos ištakos glūdi dar Platono laikų ugdymo suvokime, kai buvo raginama siekti aukščiausio ugdymo tikslo – nekintančios ir pastovios tiesos. Platono teigimu, materija pati savaime negali egzistuoti, ji yra amžinų, nekintančių idėjų įsikūnijimas. Idealizmo apraiškų galima įžvelgti ir I. Kanto (žr. Gabnytė, 2011) filosofijoje: nuo mąstymo procesų ir proto objekto tarpusavio santykio iki visuotinių moralės idealų. F. Hegelio ugdymo idealas – enciklopedinis, tradicija paremtas žinojimas, prieinamas siauram elito ratui. Idealistų teigimu, tik sąmonė arba dvasia yra galutinė realybė, idėjų ir sąmonės pasaulis – amžinas ir sutvarkytas. Pasaulio esmė – universalusis protas, kuris yra viso, kas egzistuoja, pirminė priežastis, o individas – šio universaliojo proto dalis; vadinasi, jo dvasinė esmė, jo siela patvari ir nemirtinga, sąlygojanti visą žmogaus gyvenimo ir jo veiklos raišką (Bitinas, 2013).

Idealistinės krypties atstovai, vadovaudamiesi šiais principiniais teiginiais, teigia, kad reikia sudaryti tokias ugdymo sąlygas, kuriomis galėtų atsiskleisti ugdytinio sieloje iš prigimties slypinčios amžinos, nekintančios idėjos, nes ugdytinis yra universaliojo proto dalis, ir todėl ugdymo procese jis pats randa, kas yra tiesa, gėris ir grožis. Tikroji idealistinio ugdymo esmė – padėti ugdytiniui atverti duris į aukštesniųjų idėjų pasaulį, paverčiant jas savo sielos pasauliu. Idealistinėje filosofijoje taip pat aukštinamas mokytojo vaidmuo, pabrėžiamas jo unikalumas, reikšmingumas, kuris padeda mokiniui siekti užsibrėžtų tikslų. Pasak idealistų, mokytojo

pareiga – padėti mokiniui ugdyti valią ir charakterį, t. y. pačius svarbiausius asmenybės bruožus. Toks mokytojo – vadovo – dominavimas formuoja ugdymą, kuriame galima išvelgti prisitaikėliškumo, klusnumo užuomazgą, kai slopinamas mokinio kūrybiškumas bei mąstymo ir veiksmų savarankiškumas (Gabnytė, 2011). Idealistinė ugdymo koncepcija palaiko ir elitiškumą – pabrėžia, kad kokybiškas išsilavinimas skirtas tik nedaugeliui visuomenės narių, o pagrindinei jų daliai prieinamas tik profesinis ir darbinis ugdymas. Dėl šių priežasčių toks požiūris nėra populiarus, ir tik nedaugelis dabartinių ugdymo sistemų yra grindžiamos idealistine koncepcija (Bitinas, 2013).

Kita klasikinę ugdymo paradigmą atspindinti kryptis – *realizmo* filosofija. Realizmas kaip ugdymo teorija įsitvirtino XVII a. paplitus F. Bacon'o filosofinei koncepcijai, grindžiamai jutiminiu tikrovės pažinimu – t. y. teiginiu, kad visa, kas yra sąmonėje, yra jutiminio suvokimo padarinys. Kitas realistinio ugdymo atstovas J. Locke'as išaukštino ugdymo žmogui reikšmę teigdamas, kad žmogus kūdikystėje yra tarytum švari lenta (lot. *tabula rasa*) ir tik ilgainiui, per patyrimą jis pažįsta pasaulį, yra aplinkos formuojamas. Europos ugdymo praktikoje realizmas galutinai įsitvirtino XVII a., triumfojuojant gamtos mokslams ir sparčiai plėtojantis technikai bei pramonei, ir visuomenei pradėjus itin vertinti žmogaus profesinius bei techninius gebėjimus. Realistinės ugdymo krypties atstovai teigia, kad lavinimo turinys turi atitikti savo laikmečio mokslo žinias, o mokytojas privalo būti plataus mokslinio akiračio, žinoti ir mokėti daugiau negu moko moksleivius. XX a. realistinis požiūris į ugdymą vertinamas kritiškai dėl to, kad absoliutina mokslo žinias, kurios gana greitai sensta ir tampa nebeaktualios. Realizmas kritikuojamas ir dėl to, kad ugdymo turinys yra perkrautas, išsilavinimas atitrūkęs nuo gyvenimo tikrovės ir tokio mokymo rezultatas – knygishkas ugdytinio išsilavinimas, tas pats, kurį realistinio ugdymo koncepcija savo raidos pradžioje neigė ir bandė įveikti (Bitinas, 2013). Taigi, realistinė ugdymo koncepcija pervertina ugdytinio pažinimo sferos vaidmenį ir nepakankamai vertina individą kaip holistinę būtybę. Pasak Gabnytės (2011), mokslinio realizmo pamatas – materialistinės žmogaus prigimties išaukštinimas, išprovokavęs ugdytinį nuolat savo poreikius derinti prie vyraujančių programų, sistemų, režimų etalonų ar kanonizuotų pasaulėjautų. To pasekmė – laikmečio erdvėje išnykusios asmenybės, savo individualumą slepiančios po masinės kultūros šydu.

Neotomizmas – oficialioji katalikybės filosofija, viena iš įtakingų Vakarų filosofijos krypčių. Jos pagrindą sudaro šv. Tomo Akviniečio filosofija pagrįsta popiežiaus Leono XII enciklika XIX a. pabaigoje (žr. Bitinas, 2013). Spręsdamas pagrindinę filosofijos problemą, šv. Tomas Akvinietis savitą būties sampratą: egzistuoja žemesnioji būties pakopa, kurios esmę

sudaro materija bei forma, o dieviškasis pradas eliminuojamas, ir aukštesnioji būties pakopa, kurios būties priežastimi yra Dievas. Neotomizmo teorijoje žmogaus prigimtis dvilypė: individas yra gamtinės kilmės, asmenybė – dieviškosios. Žmogus gyvena visuomenėje, todėl turi jai skirti savo pasaulietiškąją veiklą; tačiau galutinis žmogaus kaip asmenybės tikslas – susiliesti su Dievu. Remiantis šiais teiginiais apibūdinamas ir galutinis ugdymo tikslas – parengti žmogų transcendentinei būčiai. Spręsdamas žinojimo ir tikėjimo suderinimo problemą, Tomas Akvinielis pirmasis atskyrė *proto tiesas*, randamas moksliniu pažinimu, nuo *tikėjimo tiesų*, atskleidžiamų dieviškuoju apreiškimu. J. Maritain'as, ryškiausias neotomizmo pedagogikos atstovas, šį atskyrimą laiko svarbiausiu ugdymo principu. Todėl galima teigti, kad neotomistinė ugdymo koncepcija realizuojama pasaulietiškąją ugdymo turinį susiejant su religiniu ugdymu. Nors neotomizmu grindžiamame ugdymo turinyje ir atsisakoma mokslinio bei religinio pažinimo priešpriešos, psichologiškai ją nelengva įveikti: mokslinis pažinimas grindžiamas kritiniu požiūriu į tiesą, religinis pažinimas – tikėjimu ir abejonių eliminavimu (Bitinas, 2013).

Materializmas kaip filosofinė kryptis įsitvirtino XVIII a. prancūzų materialistų pastangomis. Materialistai ugdymo tikslu laiko visapusiškai išlavintą asmenybę, tačiau šios krypties bruožus įkūnijęs ugdymas persmelktas akademizmu, ryškiu atotrūkiu nuo realaus ugdytinio gyvenimo. Materialistinė ugdymo koncepcija iškelia materialiąją žmogaus prigimtį, dvasinę dimensija yra tik materialumo pasekmė. Materialistai pagrindinėmis ugdymo turinio priemonėmis laiko mokslo žinias, kultūrinį palikimą, techninį darbą, fizinio išsivystymo idealus (Gabnytė, 2011). B. Bitinas (2013) teigia, kad pagal materialistinio ugdymo kriterijus žmogus ir jo ugdymas priklauso materialiosios tikrovės sferai. Tai materialistinę ugdymo koncepciją skiria nuo idealistinės ir neotomistinės pedagogikos. Materialistinė koncepcija taip pat nepriima pragmatizmo, egzistencializmo ir humanistinės pedagogikos pedocentriškumo ir reliatyvaus požiūrio į ugdymo tikrovę. Tad materialistinė ugdymo koncepcija pabrėžia savo egzistavimo ir autonomiškumo teisę (Bitinas, 2013). Materializmo koncepcija buvo gaji tarybinėje pedagogikoje, jos bruožų gausu ir šiandieninėje postsovietinių šalių muzikos pedagogikoje (Gabnytė, 2011).

Trumpai apžvelgus klasikinio ugdymo koncepcijų bruožus bei principus, galima nubrėžti juos vienijančią takoskyrą, nusakančią pagrindines šių koncepcijų idėjas: *mokytojas* yra centrinė ugdymo figūra, atliekanti vadovo ir pagrindinio ugdymo organizatoriaus bei žinių perteikėjo funkciją; *mokiniai* – ne lygiaverčiai pedagoginio proceso dalyviai, o *objektai*; ugdymo tikslas – racionalus žinių ir informacijos perteikimas; ugdymo metodai – mokytojo rodymas, aiškinimas pasyviai proceso dalyviui – mokiniui; įgyti gebėjimai – profesiniai – be visuminio, holistinio

asmenybės konteksto; ugdymo kokybė apsprendžiama rezultatais – talentingiausiųjų laimėjimais konkursuose, olimpiadose. Apibendrinti galima G. Gabnytės (2011) teiginiu, kad klasikinėje ugdymo paradigmoje dominuoja mokymas, sutelktas į mokytoją, vykdomas pedagoginio poveikio būdu ir remiasi informacijos perdavimu pasyviai ugdytiniui.

1.3. Edukacinių pokyčių bruožai laisvojo ugdymo paradigmos kontekste

Laisvojo ugdymo istorinės ištakos siekia XVIII amžiaus Prancūziją, kurioje tuo metu formavosi kapitalistinė santvarka ir brendo buržuazinė 1789–1794 metų revoliucija. Siekdamas išstumti tuo metu vyraujančius feodališkus santykius, kilo galingas varguomenės ir buržuazijos judėjimas, kuris padarė didelę įtaką visam XVIII amžiaus politiniam ir socialiniam gyvenimui visoje vakarų Europoje. Radikalių reformų idėjas reiškė Vakarų Europos Šviečiamojo amžiaus atstovai, propagavę laisvės ir lygybės idealus – J. A. Komensky, J. J. Rousseau, J. Locke'as, Ch. Montesquieu, J. H. Pestalozzi (žr. Konstantinovas, Medinskis, Šabajeva, 1978). Jie griežtai kritikavo feodalinę santvarką, ideologiją ir luominę auklėjimo sistemą, kurioje tuo laikotarpiu vyravo scholastinis auklėjimas. Šviečiamojo amžiaus atstovai visuomenės pertvarkos pagrindine priemone laikė švietimą, todėl kėlė asmenybės ugdymo, atitinkančio natūralią prigimtį, idėjas (Visuotinė lietuvių enciklopedija XXIV, 2013). Prancūzų švietėjai tikėjo galinga auklėjimo jėga. Jie buvo įsitikinę, kad, išauklėję naują žmogų, kartu pertvarkysią visą pasaulį. Švietimas sunaikinsiąs praeities melą, prietarus, nemokšišumą, atkrisią visa neigiama, būdinga feodalizmui (Konstantinovas, Medinskis, Šabajeva, 1978).

Vienas žymiausių Šviečiamojo amžiaus atstovų – prancūzų filosofas, rašytojas, politikos teoretikas J. J. Rousseau (žr. Visuotinė lietuvių enciklopedija XXIV, 2013). Jis yra laikomas laisvojo ugdymo pradininku (Bitinas, 2013). Jo romanas-traktatas „Emilis, arba apie auklėjimą“ darė didelį poveikį pedagoginės minties raidai ir pelnė autoriui pasaulinę šlovę (Jovaiša, 2007). Šioje knygoje J. J. Rousseau parodė laisvo naujos, t. y. buržuazinės, visuomenės žmogaus auklėjimo būdą. Pasak J. J. Rousseau (žr. Konstantinovas, Medinskis, Šabajeva, 1978), vaikai turi būti auklėjami natūraliai, pagal prigimtį. Tai reiškia, kad auklėjant reikia derintis prie vaiko prigimties, atsižvelgti į jo amžiaus ypatybes, nes „gamta nori, kad, prieš tapdami suaugusiais, vaikai būtų vaikais“. Toliau jis teigia, kad laisvasis auklėjimas yra tiesiogiai susijęs su natūraliuoju. Svarbiausia prigimtinė žmogaus teisė yra laisvė. Remdamasis šiuo teiginiu, J. J. Rousseau pasisakė prieš scholastinę mokyklą su jos kalimu, griežta drausme, kūno bausmėmis ir vaiko asmenybės slopinimu. Jis reikalavo gerbti vaiko asmenybę, atsižvelgti į jo interesus ir

poreikius. J. J. Rousseau daug dėmesio skyrė vadovaujama auklėtojo vaidmeniui. Pasak jo, auklėtojas tik nukreipia savo auklėtinį spręsti klausimą, vadovauja jo interesams taip, kad pats vaikas to nepastebi, daro daugiausia netiesioginę įtaką. Jis taip organizuoja visą aplinką, visus vaiką veikiančius aplinkinius veiksnius, kad jie diktuoja vienokius ar kitokius sprendimus. J. J. Rousseau neigė prievartą kaip galimą auklėjimo metodą (Konstantinovas, Medinskis, Šabajeva, 1978). Kitas Šviečiamąjo amžiaus atstovas J. Locke'as – anglų filosofas, politinis veikėjas ir pedagogas – savo ugdymo pažiūras išdėstė knygoje „Keletas minčių apie ugdymą“ („Some Thoughts Concerning Education“, 1763). Jis teigė, kad ugdymas yra svarbiausias veiksnys formuojant asmenybę, ugdymo priemonė – pavyzdys ir ugdytiniui palanki ugdomoji aplinka.

XX a. pradžios mokslinė revoliucija sukėlė bene didžiausią perversmą pasaulinėje ugdymo teorijoje ir praktikoje. Iškilę visuomenės nepasitenkinimas mokykla, išsilavinimą suvokusia kaip neginčijamų tiesų sąvada. Toks ugdymas nebeatitiko visuomenės keliamų reikalavimų ir lūkesčių. Tai paskatino pedagogikos teoretikus kritiškai vertinti klasikinę ugdymo koncepciją, plėtojamą realizmo, idealizmo ar neotomizmo filosofijos kontekste. Šie pedagogai ryžosi neigti autoritarišką mokytoją, vadovėlinį mokymą, mokinių pasyvumą mokantis, perkrautą faktais ir atitrūkusį nuo gyvenimo mokymo turinį, prievartines ugdymo priemones, ugdytinio asmenybės laisvės slopinimą (Bitinas, 2013). Įsitvirtinant demokratinę politinę sąrangą, formuojantis visuomenės savivaldai, atsirado įvairių socialinių grupių lyderių poreikis. Klasikinė mokykla, kuri vadovavosi autoritariškais ugdymo principais, tam netiko. Vadinasi, laisvojo ugdymo paradigmos įsitvirtinimą sąlygoja naujas visuomenės užsakymas. Jam vykdyti mokykla ir kitos ugdymo institucijos turėjo kurti naują ugdymo strategiją. Tačiau, kaip teigia Bitinas (2013), laisvojo ugdymo idėja tarytum supriešina visuomenės užsakymą ir pedocentrinę požiūrį į ugdymą. Todėl laisvojo ugdymo paradigmoms būdingi labai įvairūs konceptualūs teiginiai, pradedant nuosaikiais ir baigiant radikaliais.

Laisvojo ugdymo paradigma – į vaiką orientuotų ugdymo koncepcijų visuma. Šios paradigmos tikslas – ugdyti kūrybingas, laisvas, aktyvias ir save atskleidžiančias asmenybes. Laisvojo ugdymo paradigma yra siejama su vaiko prigimtimi: siekiama sudaryti kuo palankesnes sąlygas ugdytinio vidinių galių plėtotei ir saviraiškai, keliant tikslą ugdyti laisvą, kūrybingą asmenybę (Chrapan, 2017). Šių idėjų realizavimui buvo pasitelktos pagrindinės laisvojo ugdymo kryptys – pragmatizmas, progresyvizmas, humanizmas.

Pragmatines ugdymo filosofijos idėjas atspindi pragmatistų suformuotas pagrindinis ugdymo tikslas – išmokyti ugdytinį realių problemų sprendimo maksimalios asmeninės gerovės labui, nepaminant esminių visuomenei priimtinių normų ar tam tikrų kultūrinių kanonų.

Svarbiausi koncepcijos bruožai atspindėti amerikiečių autorių J. Dewey, Ch. S. Peirce'o, V. James'o darbuose (žr. Gabnytė, 2011), kuriuose pabrėžiama ne žinių svarba, bet asmens gebėjimai spręsti įvairias iškilusias problemas, panaudojant asmeninę bei visuomeninę patirtį. Lemiamą įtaką ugdymo mokslo raidai padarė filosofas ir psichologas J. Dewey. Labiausiai J. Dewey domino besivystanti, tobulėjanti, dinaminė gyvenimo patirtis, o ne galutinis tikslas. Vykdamas ugdymo procesą, svarbu orientuotis į ugdytinio individualią patirtį (Duoblienė, 2006). Kadangi žmogaus gyvenimo sąlygos nuolat kinta, ugdymu siekiama, kad ugdytinis adekvačiai keistųsi. Ugdymas – nuolatinis ugdytinio patirties atnaujinimas jo paties veikloje. Vadinasi, ugdymas yra ugdytinių gyvenimas, o ne jų rengimas būsimajam gyvenimui (Bitinas, 2013). Pragmatizmo filosofija skatina mokymo turinį sudaryti atsižvelgiant į mokinių patirtį ir poreikius. Pedagogas tampa pagalbininku vaikams suvokti savo tikruosius interesus, atskleisti savo svarbiausius poreikius. Ugdymo procese aktyviai dalyvauja visi ugdymo proceso dalyviai – ugdytojai, ugdytiniai, tėvai.

Pragmatizmo pedagogika susilaukė ir nemaža kritikos. Pasak Duoblienės (2006), tyrimai rodo, kad, taikant pragmatistinį ugdymą, daug išmokstama, žinios yra išsamios, nes įgyjamos per patirtį, tačiau tokios mokyklos ugdytinis dažniausiai neturi sisteminio, visuminio įgytų žinių vaizdo, taigi nepajėgia mąstyti plačiai. Fragmentiškumas yra šio ugdymo silpnoji pusė. O B. Bitinas (2013) teigia, kad pragmatizmo pedagogika nėra sukūrusi išbaigtos teorijos ir net to nesiekia. J. Dewey pasiūlytą filosofinę ugdymo koncepciją jo pasekėjai tiesiogiai diegė į ugdymo praktiką, apeidami jos teorinį lygmenį. Tai atitiko pragmatizmo filosofijos nuostatą kaupti ugdymo patirtį, mokantis iš klaidų ir įtvirtinant bent kiek praktikos patvirtintus ugdymo būdus. Galbūt todėl pragmatizmo pedagogika sukaupė labai daug veiksmingų ugdymo priemonių ir būdų, apie kuriuos J. Maritain'as pasakė, kad jie tokie geri, jog nustelbia patį ugdymo tikslą (žr. Bitinas, 2013).

Naują impulsą laisvojo ugdymo koncepcijai XX a. pradžioje suteikė Vakarų Europos šalių ekonominė raida ir kova už demokratijos idėjų įtvirtinimą. Kaip teigia B. Bitinas (2013), pragmatizmo pedagogikos teiginiai sėkmingai įsikomponavo į naujojo ugdymo teorinį pagrindą: susiformavo nauja pedagoginė koncepcija, kuriai prigijo *progresyvizmo* pavadinimas. *Progresyvistinės* ugdymo koncepcijos atstovai teigia, kad ugdymas – tai asmenybės gebėjimų plėtojimas, savirealizacija, kurios raiška galima esant palankioms raidos sąlygoms. Pedagogo misija – palankių sąlygų sudarymas ugdytinių individualiai patirčiai kaupti. Progresyvistai kritikuoja autokratinį mokytojo vadovo tipą, išryškina mokytojo veiklos stratego, mokinio patarėjo rolę. Ryškiausi progresyvizmo ugdymo krypties atstovai – A. Ferriere'as, O. Decroly,

H. Lietzas, F. Demolin'as – ugdymo proceso sėkmę sieja su mokinio mokymosi motyvacija ir paties mokytojo vidine laisve (žr. Gabnytė, 2011). Pirmieji progresyvizmo atstovai pabrėžė, kad vaikystė pati yra tikslas, todėl vaikų ugdymas grindžiamas jų poreikių tenkinimu. Pasak A. Komenskio (Bitinas, 2013), mokykla moksleiviui turi būti „džiaugsmo namai“. Vaikas turi teisę į pilnavertį vaikišką gyvenimą, todėl mokykla turi jį žavėti, būti jauki, puošni, patraukli žmoniškaisiais santykiais. Tokį perdėtą pedocentrizmą, hipertrofuotą laisvąjį ugdymą kritiškai vertino daugelis pedagogų. Reikia pažymėti, kad šis hipertrofavimas buvo savotiškas reagavimas į autoritarizmą grindžiamą tarybinę švietimo sistemą, kuri pokario metais atrodė gana patraukli.

Kaip teigia Bitinas (2013), dabartinė progresyvizmo koncepcija ne tokia radikali. Perimta pagrindinė pragmatizmo pedagogikos idėja nuo pat mažens mokyti vaikus spręsti problemas. Taip pat šiuolaikinis progresyvizmas neneigia tų klasikinės pedagogikos išvadų, kurios neprieštarauja pagrindinėms progresyviojo ugdymo nuostatomis. Įtvirtinantis laisvos ir kūrybingos asmenybės ugdymo tikslą progresyvizmas tampa demokratine ugdymo paradigma, kurios itin reikia šiuolaikinei mokyklai.

Egzistencializmo idėjos ugdyme. Svarbiausi egzistencializmo filosofijos aspektai – žmogaus, susidūrusio su nežinomybe, vienišumo, baimės, mirties ir kitų ribinių situacijų išgyvenimas. Per baimę žmogus žengia į laisvę, į savarankišką būtį. Ugdymo paskirtis – padėti ugdytiniui įsitvirtinti savo egzistencijos plotmėje, rasti jėgų įveikti mirties, priešiško pasaulio baimę, išmoktų įžvelgti būties prasmę. Ugdymu siekiama ne tik rengti ugdytinius gyvenimui, bet ir padėti jiems patirti šio gyvenimo džiaugsmą bei skausmą. Remdamasis tokių išgyvenimų patirtimi, ugdytinis išmoks spręsti pasirinkimo problemas (Bitinas, 2013). Situacijos, neteikiančios gražių vilčių, žmogų vargina, gniuždo, stiprina nežinią, abejones. Egzistencializmo filosofai tokiose situacijose siūlo likti ištikimiems savo širdies balsui ir vadovautis juo renkantis vienokį ar kitokį kelią. Autentiškas pasirinkimas brėžia gyvenimo trajektoriją. Todėl pasirinkimas – tai kūrybiškas, prasmingas ir humaniškas procesas (Duoblienė, 2006).

Humanizmas – istoriškai kintanti pažiūrų sistema, iškelianti pagarbą žmogui, jo teisę į laisvę, orumą, lygybę. Humanizmą kaip ugdymo filosofiją galima pritaikyti be išimties visiems amžiaus tarpsniams, visoms švietimo grandims, visiems mokomiesiems dalykams, taip pat ir meniniam muzikiniam ugdymui (Gabnytė, 2011). Šios pedagoginės krypties ištakos – ne filosofijos, o psichologijos koncepcija, nagrinėjanti asmenybę kaip holistinį fenomeną jos saviraidos procese. Humanistinės psichologijos pradininkai A. Maslow'as ir K. Rogers'as (žr. (Bitinas, 2013) teigė, kad svarbiausias asmenybės bruožas – jos veržimasis į ateitį, siekis laisvai realizuoti savo galias. Humanistinė ugdymo teorija remiasi A. Maslow'o pasiūlyta žmogaus

poreikių hierarchija, kurios viršūnėje – saviaktualizacijos siekis. Ugdytojas, kuris remiasi humanistinės pedagogikos idėjomis, yra nusiteikęs sąveikauti su ugdytiniu kaip realybe, įsivaizduoti save ugdytinio padėtyje, jausti jo išgyvenimus, nuoširdžiai ir atvirai su juo bendrauti. Vertingiausi mokymo metodai tie, kurie skatina moksleivių savarankišką pažinimo veiklą, įvairių problemų sprendimą, mokinių kūrybinio potencialo plėtrą.

Humanistinės pedagogikos atstovai labai kritiškai vertina tradicinę, klasikine koncepcija grindžiamą ugdymą, kur ugdytojas perdėtai rūpinasi ugdytiniais ir nesudaro sąlygų patiems pasirūpinti savimi, o ugdytojų manymas, jog jie viską žino, slopina ugdytinių aktyvumą - konservatyvus ugdymo turinys yra pedagoginio autoritarizmo priežastis.

Atlikus šiuolaikinių laisvojo ugdymo paradigmu apžvalgą galima teigti, kad pagrindinis laisvojo ugdymo bruožas – tai ugdymas, kurio centre yra vaikas su jo individualiais poreikiais ir vaiko vidinių galių plėtotė. G. Gabnytė (2011) muzikinio ugdymo turinį apibūdina *žiniomis, įgūdžiais ir mokėjimais, kūrybine veikla ir emocinėmis vertybinėmis nuostatomis*. Laisvojo ugdymo aspektais *žinios* yra ne ugdymo tikslas, o priemonė tikslui pasiekti, *įgūdžiai ir mokėjimai* – ne ugdymo pagrindas, o pagrindinis mokinio raiškos įrankis, *kūrybinė veikla* – ne nulemta įgimtų gebėjimų, o muzikinės raiškos pagrindas, *emocinės vertybinės nuostatos* – svarbiausias ugdymo tikslas. Kaip teigia A. Juodaitytė (2004), *laisvasis ugdymas* išlaisvina vaiką nuo suaugusių priklausomybės ir sudaro palankias sąlygas mokytis pagal savo patirtį ir priimtinais būdais.

2. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ NEFORMALIOSIOS MUZIKINĖS VEIKLOS ORGANIZAVIMO YPATUMAI

2.1. Neformaliojo meninio ugdymo samprata, tikslai ir uždaviniai

Laisvojo ugdymo paradigma grįstame švietime ypatinga atida skiriama neformaliajam vaikų švietimui kaip sektoriui, galinčiam reikšmingai prisidėti prie asmeninių, socialinių, edukacinių, profesinių kompetencijų ugdymo. Šios kompetencijos teikia galimybių kiekvienam asmeniui tapti aktyviu visuomenės nariu, per jo pažinimo ir saviraiškos poreikių tenkinimą sėkmingai veikti visuomenėje (Kriščiūnaitė, 2018; Bruzgelevičienė, 2008; Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2012).

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas neformalųjį vaikų švietimą apibūdina kaip konkrečiai apibrėžtą veiklą, kuria vaikas siekia įgyti tam tikrų kompetencijų, padedančių tapti sąmoninga asmenybe, gebančia spręsti iškilusias problemas bei prisitaikyti prie jį supančio visuomeninio gyvenimo kaitos. Neformaliojo vaikų švietimu siekiama tenkinti asmens saviraiškos poreikius, padėti įgyvendinti pažinimo bei lavinimosi tikslus (LR Švietimo įstatymas, 2011), o pagrindiniai uždaviniai formuluojami siekiant pilietiškumo, tautiškumo ugdymo, socialinės integracijos, gebėjimo kritiškai mąstyti. Neformalusis ugdymas taip pat apibrėžiamas kaip sudėtinė švietimo sistemos dalis, egzistuojanti lygiagrečiai formaliajam švietimui, skirta įvairaus amžiaus vaikams ir suaugusiems, jų prigimtinių galių, įvairių gebėjimų bei polinkių atskleidimui, saviraiškos poreikių, pažintinių interesų tenkinimui, kūrybiškumo plėtojimui, kultūrinių vertybių puoselėjimui, turiningo laisvalaikio praleidimui, socializacijai ir nusikalstamumo prevencijai skirtingose ugdymo institucijose ir jų centruose (Šiuikienė, 2009). Neformalusis ugdymas taip pat pasižymi tikslingu poveikiu. Šis poveikis grindžiamas savarankišku, laisvu pasirinkimu – be griežto programų apibrėžtumo ir reglamentavimo. Tam tikros veikimo nuostatos išryškėja susivienijus į būrelius, organizacijas, klubus, centrus ir kt., neprimetant vaikams juos gniuždančių horizontaliųjų ar vertikalinių ryšių (būtino suskirstymo į klases, grupes pagal amžių, išsilavinimą ir kt.). Neformaliojo ugdymo veikla grindžiama konstruktyviu ir kūrybišku bendradarbiavimu.

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (2012) – vienas svarbiausių neformalųjį švietimą reglamentuojančių dokumentų, kuriame išskiriami svarbiausi vykdomo ugdymo principai – aktualumas, demokratiškumas, prieinamumas, individualizavimas, savanoriškumas, taip pat patirties (grindžiamas ugdytinio patirtimi, ugdymo refleksija), ugdymosi grupėje (grindžiamas

tarpasmeniniais santykiais, atsakomybės pasidalijimu) bei pozityvumo (geros savijautos, teigiamų ugdytinio emocijų svarbos išryškinimas) principai. Pastarieji principai šiandieninėje neformaliojo vaikų švietimo erdvėje kol kas dar tik siekiamybė, o jų įgyvendinimas priklauso nuo ugdymo proceso veikėjų požiūrio į švietimo kaitos poreikius ir konkrečiai apibrėžtų veiksmų (Gabnytė, 2014). *Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje* (2012) taip pat apibūdinamos svarbiausios neformaliojo švietimo pagalba įgyjamos kompetencijos, tokios, kaip asmeninės (savęs pažinimas, savistaba, pasitikėjimas savimi, savęs vertinimas, savianalizė, saviraiška, sveika gyvensena, atsakomybė už savo veiksmus); edukacinės (informacijos valdymas, mokymasis visą gyvenimą); socialinės (bendravimas ir bendradarbiavimas, darbas komandoje, demokratiškos struktūrų ir procedūrų išmanymas, sprendimų priėmimas, konfliktų sprendimas, lygių galimybių įsisąmoninimas).

Neformalusis vaikų ugdymas kaip aktuali problema Lietuvos mokslininkų tyrinėjamas įvairiais aspektais. Šio ugdymo reikšmę asmenybės socializacijai analizavo B. Bitinas (1986, 1990), J. Vaitkevičius (1995), L. Jovaiša (2001), I. Zavaliauskienė (2010) ir pateikė nemažai idėjų, siūlymų ir pavyzdžių kaip ugdyti dvasingus ir kūrybingus žmones. I. Ramaneckienė (2002) nagrinėjo papildomojo (neformaliojo) ugdymo funkcijas, rekomendavo praktikoje taikyti terapinio pobūdžio užsiėmimus. R. Pečeliūnas (2013) atskleidė neformaliąją meninę veiklą kaip vaikų dvasingumo ugdymo formą, D. Survutaitė (2006) tyrinėjo papildomąjį (neformalųjį) ugdymą Lietuvos švietimo sistemoje ir teigė, kad laisvalaikis, papildomasis ugdymas gali būti visuomenės išsivystymo kriterijus. Mokytojo asmenybės reikšmingumo svarbą išskėlė J. Ruškus, J. Žvirdauskas, D. Stanišauskienė (2009), pabrėždami, kad neformaliojo švietimo veikloje tikimasi mokytojo autoriteto, bet grįsto ne autoritarizmu, o atvirumu, taip pat tam tikro santykių meistriškumo. Neformalusis vaikų švietimas sudaro sąlygas mokiniams susirasti autoritetus tarp suaugusių, vadinasi, suaugusieji gali daryti jiems įtaką. Tai rodo, kad pedagoginių santykių požiūriu neformalusis vaikų švietimas sudaro palankias sąlygas tikrai ugdomajai mokinio ir mokytojo sąveikai (Ruškus, Žvirdauskas, Stanišauskienė, 2009).

Remiantis Lietuvos neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (2012) ir kitais švietimo dokumentais, galima teigti, jog neformalusis ugdymas šiandien yra aktuali ir reikšmingą vietą užimanti sritis. Kokybiška neformaliojo švietimo sklaida įgalina pagilinti ir praturtinti formaliojo švietimo veiklas, vadinasi, gali savitai prisidėti prie ugdytinio intelektinės, dvasinės brandos (Gabnytė, 2014). Svarų vaidmenį neformaliajame vaikų švietime užima muzikinis ugdymas, kuris yra ypatingas savo turiniu, išraiškos formų įvairove ir poveikiu vaiko asmenybei bei jo ūgčiai. Neformalioji meninė veikla turėtų būti tas užsiėmimas, kuriame vaikas galėtų įgyvendinti

saviraiškos poreikį, atrastų terpę savo gabumams tobulinti ir pasijustų laimingas. Gera savijauta ir sėkmė užtikrintų jo stiprią vidinę motyvaciją neformaliajai muzikinei veiklai. Tik tokiu būdu neformalusis ugdymas atliks savo misiją – padės vaikui įgyti kompetencijų, tapti sąmoninga asmenybe, gebančia atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti visuomenėje bei prisitaikyti prie kintančios aplinkos (Vaškelienė, Strakšienė, 2012).

2.2. Neformaliojo meninio ugdymo raiškos ypatumai Lietuvoje

Neformalusis ugdymas yra sudėtinė Lietuvos švietimo sistemos dalis, kurios veikla reglamentuojama šiais dokumentais: LR Konstitucija; Jungtinių Tautų Vaikų teisių konvencija; LR Vaiko teisių pagrindų ir apsaugos įstatymu; LR Švietimo įstatymu; Lietuvos švietimo koncepcija. Iki 2002 metų neformalusis vaikų ugdymas nebuvo aiškiai apibrėžtas. Dažniausiai jis buvo įvardijamas kaip viena iš naujai atsiradusių darbo su vaikais ir jaunimu sričių (pvz., nevyriausybinių ir visuomeninių organizacijų veikla). LR švietimo įstatyme (2003) iki tol buvusi „papildomojo ugdymo“ sąvoka buvo papildyta ir įvardyta kaip neformalusis vaikų švietimas. Švietimo strateginėse nuostatose numatyta siekti, kad neformalusis švietimas taptų prieinamas visiems vaikams, finansuojant neformalųjį švietimą būtina taikyti mokinio krepšelio principą, išplėtoti neformaliojo švietimo programų pasiūlą. Ypač svarbu užtikrinti neformaliojo švietimo prieinamumą socialinę atskirtį patiriantiems vaikams iš skurdžiai gyvenančių šeimų, beglobiams, nesimokantiems mokykloje, pabėgėlių vaikams, jaunuoliams, grįžusiems iš perauklėjimo įstaigų ir prie visuomenės nepritampantiems jaunuoliams (Kvieskienė, Petronienė, 2007). Šiuo metu stiprinama savivaldybių atsakomybė už švietimo prieinamumą bei kokybę savivaldybių teritorijoje. Savivaldybėms perduota didelė dalis atsakomybės ne tik už bendrąjį lavinimą, bet ir už neformalųjį vaikų švietimą ir ugdymą.

Neformaliojo meninio ugdymu užsiima tiek valstybinės Lietuvos mokyklos, tiek privačios, viešosios įstaigos, asociacijos, labdaros ir paramos fondai, mažosios bendrijos, religinės organizacijos. AIKOS duomenimis (Paurienė, 2012), 2012 metais Lietuvoje veikė 289 neformaliojo vaikų švietimo ir formalųjį švietimą papildančio ugdymo mokyklos. Didesniuose miestuose veikia 19 vaikų ir jaunimo klubų bei vaikų ir jaunimo centrų. Kaip neformaliojo vaikų švietimo mokyklos veikia 5 universalūs daugiafunkciai centrai – muzikos, sporto, meno ir dailės mokyklos. Juose vaikai gali visapusiškai lavintis, ugdytis ir turiningai leisti laisvalaikį. Taip pat veikia ir kitos neformaliojo švietimo įstaigos – mokyklos, centrai, klubai, t. y. turistų, techninės kūrybos, kultūros, sekmadieninės tautinių mažumų mokyklos, moksleivių namai ir kt. Ugdymas

neformaliojo vaikų švietimo mokyklose dėl jų tinklo išsidėstymo prieinamesnis miesto vaikams – kaimo ir miestelių vaikams reikėtų specialaus pavėžėjimo, deja, jis ne visose savivaldybėse organizuojamas (Paurienė, 2012).

Šiuo metu viena iš labiausiai gvildenamų temų švietimo srityje – neformaliojo ugdymo krepšelis, kurio tikslas – valstybės lėšų pagalba papildomai švietimo paslaugomis užimti 20 proc. mokinių daugiau nei iki šiol. Neformaliojo ugdymo krepšelis buvo įvestas 2015 m. spalio 1 d. – kiekvienam vaikui, pasirenkančiam akredituotą neformaliąją ugdymo programą, valstybė kompensuoja 15 Eur būrelio kainos. Šias lėšas neformalųjį ugdymą teikiančios įstaigos gali naudoti ir būrelių kainai mažinti, ir mokytojų atlyginimams didinti bei naujoms veikloms plėsti. Krepšelis finansuojamas iš dalies valstybės lėšomis, iš dalies iš ES struktūrinių fondų. Tam skirta 9,72 mln. Eurų. Valstybės parama neformaliajam ugdymui – investicija į pilietišką, atsakingą ir naujovėms bei inovacijoms atvirą visuomenę. Neformaliojo ugdymo krepšelis – tai platesnė ir įvairesnė vaikų įtrauktiems į neformaliąją veiklą galimybė. Valstybės parama minimiems užsiėmimams leidžia pasiekti didesnę skaičių vaikų, taip pat neformaliojo ugdymo krepšelis yra kokybės rodiklis, suteikiantis vaikui laisvę apsispręsti. Mokinys pats gali rinktis, kokius gebėjimus nori ugdyti ir kokioje organizacijoje tai geriausia daryti.

Vaikų meniniai gabumai ir domėjimasis atskiromis meno šakomis yra skirtingi: vieni gabūs dailei, kiti labiau domisi muzika, šokiu ar teatru. Todėl visose neformaliojo ugdymo pakopose turėtų būti sudaromos sąlygos visų pagrindinių meninio ugdymo dalykų. Kuo didesnė bus meninės veiklos ir meninio ugdymo dalykų įvairovė, tuo geriau bus tenkinamos vaikų meno reikmės, tuo labiau skleisis skirtingi vaikų kūrybiniai ir meniniai gebėjimai. Neformaliajame vaikų švietime galimybę ugdyti meninius gebėjimus turėtų ne tik pavieniai ar gabiausieji, bet ir visi, norintys praplėsti savo individualias menines, kūrybines ir pažintines galias (Pečeliūnas, 2006). Labai svarbus aspektas užtikrinant sėkmingą neformaliojo ugdymo procesą yra vaikų motyvacija, be kurios šį procesą organizuoti būtų labai sudėtinga. Skatinant ugdytinių motyvaciją pagrindinis vaidmuo tenka tėvų ir pedagogų bendradarbiavimui. Neformaliajame ugdyme pedagogai turi daugiau galimybių įtraukti tėvus į bendradarbiavimo procesą nei formaliojo ugdymo aplinkoje. Kaip teigia Vaškeliene, Strakšienė (2012), svarbiausi vaikų motyvuojantys veiksniai neformaliajai muzikinei veiklai – tai mokytojo profesinė kompetencija ir teigiamas šeimos narių požiūris į vaiko neformaliąją muzikinę veiklą.

Apžvelgus neformaliojo ugdymo raiškos aspektus ir organizavimo ypatumus Lietuvoje, galima teigti, kad neformalusis ugdymas yra labai svarbi grandis visuminiame vaiko ugdyme, apimanti ir papildanti tai, ko formalusis ugdymas dėl savo privalomos programos įgyvendinimo

ypatumų negali aprėpti ir pasiekti. Neformaliojo vaikų švietimo įstaigų gausa ir įvairovė rodo, kad Lietuvos švietimo realybėje yra matomos ženklios pastangos atsiliiepti į vaikų, tėvų ir pedagogų lūkesčius, kuriamos struktūros ir finansavimo galimybės, taip pat keliamos ir įgyvendinamos pedagogų kvalifikacijos kėlimo iniciatyvos. Anot T. Stulpino, neformaliajam meniniam ugdymui (ar ugdymui plačiąja prasme) svarbus mokymo ir auklėjimo vienovės dėsningumas (Artimavičiūtė, 2016). Tai procesas, kuris leidžia ugdytiniui nevaržomai reikšti mintis, jausmus. Ši vienovė reiškia, kad pedagogas mato mokinį kaip subjektą, gyvą vaiką, nepakartojamą individualybę, kuriai jis sudaro palankias sąlygas tobulėti kaip vientisai asmenybei.

2.2.1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinės raidos ypatumai

Norint įvertinti ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo poreikius, būtina suprasti to amžiaus vaikų raidos ypatybes. Vaiko raidą galima apibrėžti fiziniu, emociniu, psichiniu bei socialiniu aspektais. Ir nors kiekvienas vaikas – unikali, nepakartojama asmenybė, kurią veikia tautos kultūros, šeimos ir aplinkos poveikio ypatumai, vis dėlto yra aiškūs raidos dėsningumai, būdingi konkrečiam amžiui.

Į neformaliojo ikimokyklinio muzikinio ugdymo būrelių užsiėmimus ateina 3–6 metų vaikai. Šiuo laikotarpiu vaikai labai skiriasi fiziniu, emociniu ir socialiniu brandumu. Tad prasminga detaliai aptarti 3 – 6 metų vaikų amžiaus psichosocialinę raidą.

Trejų metų vaikai. Trejų metų vaikų amžius dažnai apibūdinamas kaip pereinamasis (Dodge, 2002). Tokio amžiaus vaikai labiau panašūs į keturmečius ir penkiamečius negu į dvimečius kūdikius. Nuo kūdikių juos labiausiai skiria naujai įgytas gebėjimas išreikšti save žodžiais ir realizuotais sumanymais. Šis gebėjimas atveria visą socialinį pasaulį. Trejų metų vaikai pradeda pasitikėti, jie supranta, kad tėvai, pedagogai ir kiti jų gyvenime svarbūs žmonės tinkamai jais pasirūpins. Įgiję pasitikėjimo jie tampa nepriklausomi ir jaučia pasididžiavimą, kad gali patys išsivalyti dantis ir apsirengti, kaip ir jų tėvai. Kadangi paprastai šio amžiaus tarpsnio vaikai yra egocentiški, tai neleidžia trejų metų vaikui pastebėti kito žmogaus požiūrio, nors šis apribojimas gali būti paveiktas aplinkybių. Daugelis trimečių geba išreikšti išgyvenimus, taip pat būti empatiški: galima pamatyti, kaip grupėje trimetis duoda žaislą nusiminusiam vaikui (Dodge, 2002). Šių vaikų kalba vystosi labai sparčiai. Jie jau kalba sakiniiais, atkartoja trumpus eiliuotus tekstus ir daug klausinėja. Jie gali pasakyti savo vardą ir pavardę. Jiems patinka pasidalyti savo mintimis ir dalyvauti pokalbyje. Trečiaisiais gyvenimo metais vaiko emocinės būsenos ir

nuotaikos labai kontrastingos, greitai kintančios. Kuo daugiau bendraujama su vaiku, tuo intensyvesnė jo fizinė ir psichinė raida (Kaffemanienė, Tereikienė, 2003).

Ketverių metų vaikai. Keturmečiai geba atlikti tas pačias ugdymo užduotis kaip ir trimečiai, tik sudėtingesnes. Kadangi jų kalba gali būti sklandi, gali atrodyti, kad jie supranta daugiau negu iš tikrųjų padaro. Pavyzdžiui, jie dažnai vartoja žodį „kodėl?“, sudarydami įspūdį, kad nori žinoti atsakymą. Tačiau labai dažnai suaugusiojo atsakymas į klausimą „kodėl?“ keturmečiui nėra toks svarbus kaip pats faktas, kad jam yra skiriamas visas dėmesys (Dodge, 2002). Keturmečiams patinka viską daryti patiems. Jie labai didžiuojasi imituodami suaugusiųjų elgesį, mėgsta žaisti su vaikais, ypač grupelėmis po du ir tris. Susidraugavę lengviau dalijasi žaislais. Keturmečiai yra ekspresyvūs, savo poziciją išreikšti veiksmais ir mimika sugeba taip pat gerai, kaip ir žodžiais. Šie vaikai labai smalsiai žiūri į pasaulį ir pasitelkia vaizduotę, norėdami jį suprasti. Tačiau jie gali turėti iracionalių baimių, nes sunkiai atskiria tikrovę nuo fantazijos. Ketverių metų vaikų kalba greitai tobulėja. Jiems patinka, kai su jais kalbama, klausytis skaitomų knygų. Nauji žodžiai žavi keturmečius. Jiems patinka sakyti ilgus žodžius ir labai džiaugiasi galimybe bendrauti. Šis amžiaus tarpsnis – tai aktyvaus pasaulio pažinimo ir socializacijos laikotarpis. Vaikas tiria žmonių tarpusavio santykius, iniciatyviai, aktyviai siekia bendros su suaugusiais veiklos, mokosi kontroliuoti savo elgesį, laikytis dorinio elgesio normų (Kaffemanienė, Tereikienė, 2003).

Penkerių metų vaikai. Penkiamečiai jau žino, kas jie yra ir kokia jų vieta pasaulyje. Jie yra vis daugiau savimi patikintys savarankiški individai. Jie yra patikimi ir atsakingi, mėgsta būti giriami už patikimumą. Jie yra labiau paklusnūs, norintys patys pasirūpinti savo asmeniniais poreikiais, užstojančios kitus, dažniausiai mandagūs. Penkiamečiai yra labai draugiški. Jie susiranda draugų, turi vieną ar du ypač mėgstamus žaidimų draugus. Penkiamečiai labiau mėgsta žaisti grupėje, negu pavieniui. Kadangi aplinkinis pasaulis labai įdomus, jie mėgsta eiti pasivaikščioti ir tyrinėti aplinką (Dodge, 2002). Eksperimentuodami ir darydami atradimus, penkiamečiai išmoka naujų sąvokų. Stebėdami daiktus ir žmones savo aplinkoje, jie sprendžia problemas ir daro prielaidas remdamiesi tuo, ką jau žino. Vaikai gali mąstyti kompleksiskai, naujai gautą informaciją susiedami su dalykais, kuriuos jau žinojo anksčiau. Jie gali suvokti spalvos, dydžio ir formos sąvokas. Taip pat gali daiktus apibūdinti pagal du bruožus, pavyzdžiui, spalvą ir formą. V. Jucevičiūtė-Bartkevičienė (2015) taip pat nurodo šio amžiaus vaikų specifinius aspektus – natūralų imlumą bei norą mėgdžioti, neišlavintą dėmesį ir nedidelę ištvermę, konkretų vaizdinį mąstymą ir sunkesnę metaforų, vaizdingų posakių suvokimą, poreikį varžytis su draugais, norą bendrauti ir burtis į kolektyvą, poreikį žaisti ir būtinybę judėti.

Šešerių metų vaikai. Šešiamečiai, bendraudami su kitais žmonėmis, siekia vis didesnio savarankiškumo, iniciatyvumo, vystosi savigarbos jausmas, atsiranda savikontrolės įgūdžiai. Bendraudamas su kitais bendraamžiais ar suaugusiais, tokio amžiaus vaikas turėtų pamažu išsiugdyti socialinius įgūdžius, tokius, kaip jausmų atpažinimo bei nusakymo, gebėjimo dalintis, prisiimti atsakomybę, spręsti problemas, padėti aplinkiniams. Kad vystytųsi šie įgūdžiai, labai svarbi yra vaiko emocinė būsena – vaikas turi jaustis saugus ir patirti sėkmę (Balsytė, 2013). Emocijos ikimokyklinio amžiaus vaikams plėtojasi įgaudamos vis sudėtingesnę raiškos turinį ir formas: nuo afektų, susijusių su pirminių (maisto, šilumos) poreikių tenkinimu, iki aukštesniųjų (dorinių, estetinių, intelektualinių) jausmų, nuosekliai ryškėjančių įsisavinant socialines vertybes bei dorinio elgesio etalonus. Kuo vyresnis vaikas, tuo subtilesnė emocijų raiška (Kaffemanienė, Tereikienė, 2003). Penkerių – šešerių metų amžiuje formuojasi savigarbos jausmas, todėl labai svarbus pozityvus vaiko pastangų įvertinimas ir palaikymas.

Įvertinus 3–6 metų vaikų psichosocialinės raidos ypatumus, galima teigti, kad ikimokyklinio amžiaus vaikai socialiniu, emociniu, fiziniu ir pažinimo aspektais vystosi labai sparčiai, taip pat dinamiškai vystosi ir jų gebėjimai, tačiau šių vaikų minties eiga ir suvokimas dar labai skiriasi nuo vyresnio amžiaus vaikų. L. Vygotskij teigia, kad kiekvienu raidos tarpsniu susiformuoja vis nauji psichikos dariniai (žr. Kaffemanienė, Tereikienė, 2003). Perėjimą nuo vieno prie kito raidos tarpsnio žymi kintantis vaiko požiūris į save, savo gebėjimus ir vaidmenis. Žinios apie šiuos vaikų psichosocialinės raidos aspektus ir tipišką trimečių, keturmečių, penkiamečių bei šešiamečių elgesį yra labai svarbios numatant muzikinio ugdymo turinį bei pedagoginės veiklos gaires. Tačiau būtina prisiminti, kad kiekvienas vaikas vystosi individualiai, todėl pedagogo požiūris ir taktika turi būti lankstūs. Reikia įvertinti kiekvieno vaiko individualius bruožus. Ypač sudėtinga muzikiniame užsiėmime ugdyti vaikų grupę, kuri amžiaus požiūriu yra mišri. Tokia situacija reikalauja ypatingų pedagogo kompetencijų. Todėl kiekvienai grupei reikia individualizuotos programos, kuri galėtų tenkinti ir mažiausiųjų, ir vyresniųjų ugdytinių poreikius. (Jucevičiūtė-Bartkevičienė, 2015).

2.2.2. Muzikinio ugdymo turinys ir veiklos formos ikimokykliniame amžiuje

Ikimokyklinis amžius yra svarbiausias muzikinio lavinimo etapas, kuomet tinkamai ir kryptingai lavinant labiausiai išryškėja vaiko prigimtiniai muzikiniai gabumai. Kaip teigia E. Gordonas ir Ch. Cameronas, nė vienas vaikas negimsta be muzikinių gabumų, kurių lygį lemia prigimtis ir tinkama aplinka ankstyvojoje vaikystėje. Prigimtiniai muzikiniai gabumai nekinta

tol, kol vaikas nepatenka į tinkamą muzikinę aplinką. Vaiko muzikinius gabumus iki devynerių metų galima tiesiogiai paveikti muzikalia aplinka, tikslingu ugdymu ir skatinimu. Vėliau aplinkos poveikis sumažėja, ir gabumai vystosi lėčiau. Viena iš pagrindinių priežasčių, lemiančių nesėkmingą muzikos mokymąsi vaikui pradėjus lankyti mokyklą, yra muzikinės patirties, įgytos vaikystėje, stoka. Todėl ypač aktualus tampa priešmokyklinis vaikų muzikinis ugdymas, suteikiantis galimybių atskleisti vaiko muzikinius gabumus ir lavinti gebėjimus. (Šečkuvienė, 2004; Katinienė, Vaičienė, 2001; Kanevičienė, 2008). Ikimokykliniame amžiuje vaikas ypač imlus žaidimui, judesiui, ritmui, garsui, todėl, organizuodamas muzikinį ugdymą, ugdytojas pasitelkia tokias muzikinės veiklos formas, kurios geriausiai atskleidžia įgimus vaiko muzikinius gebėjimus.

Dainavimas – viena iš aktyviausių muzikinio ugdymo veiklos formų. Jis sudaro palankias sąlygas vaiko asmenybės aktyvumui, iniciatyvai, kūrybiškumui, sociokultūrinės patirties plėtočiai. Dainavimas – tai ne tik vokalinių įgūdžių formavimas ar muzikos teorijos žinių suvokimas, bet ir asmenybės ugdymas, kur atsiskleidžia vaiko meninė raiška ir emocinė organika. Visa tai leidžia teigti, kad dainavimo mokymasis yra vienas iš geriausių būdų vaiko muzikavimo poreikiui skatinti (Pečeliūnas, 2004). E. Balčytis (2002) dainavimą apibūdina kaip „prieinamiausią ir kasdieniniame gyvenime reikalingiausią bendravimo su muzika formą, šimtametę mūsų tautos tradiciją, kur dainų turinys turi ypač didelę auklėjamąją reikšmę“. Mokant dainų, gausinant repertuarą, kartu lavinama vaikų muzikinės klausa, balsas, atmintis, mokoma džiaugtis muzika, ugdomi estetiniai jausmai, meninis skonis ir gilesnis muzikos suvokimas.

Per *muzikos klausymąsi* vaikai mokomi įsiklausyti į sudėtingesnę negu jie patys gali atlikti muziką, supažindinami su pasauliniais muzikos šedevrais, mokomi gėrėtis jais (Balčytis, 2002). Pasak D. Campbell'o, „muzikoje glūdi pagrindinis dorumas, sąžiningumas, tiesa ir grožis, ir žmogus, kuris jos klausosi, tai puikiai supranta“ (žr. Balčytis, 2002). D. Campbell'as tyrė ir analizavo muzikos klausymosi poveikį įvairių amžiaus tarpsnių vaikams ir teigė, kad muzikos klausymosi metu vyksta teigiami pokyčiai vaiko smegenyse – muzika ir ritmas padeda vaikams įtvirtinti visas atmintyje glūdinčias sąvokas ir žodžius. Klausantis muzikos mokoma sutelkti dėmesį, įsiklausyti ne tik į muziką, bet ir į įvairiausių gyvenimo reiškinius, lavinama vaizduotė, mokoma pabūti emociškai ir protiškai susikaupus, pagaliau mokoma pabūti tyliai ir ramiai, o tai itin nelengva vaikams. H. Šečkuvienė (žr. Jazdauskaitė, 2012) teigia, kad „pradiniame muzikinio ugdymo etape labai svarbu išlavinti klausymo įgūdžius“, taip pat akcentuoja, kad muzikos kūrinių klausymąsi per muzikos užsiėmimą galima derinti su ritmika, improvizavimu, grojimu ritminiais instrumentais, dainavimu – kiekvieną veiklą derinant su klausomu kūriniu.

Kūryba ir improvizavimas. Improvizacija yra spontaniška prasmingų muzikinių idėjų išraiška, leidžianti išreikšti savo vidinį pasaulį ir yra savaimė lavinanti muzikalumą visais muzikos aspektais (Daugėlienė, 2017). Improvizuoti – reiškia veikti eksromptu, spontaniškai, pagal situaciją. Svarbi reikšmė improvizacijai akcentuojama C. Orff'o ir E. Dalcroze'o muzikinio ugdymo sistemose. E. Dalcroze'o koncepcijoje improvizacija pradedama perkusiniais instrumentais arba balsu. Labai svarbu vidinis kūno pojūtis. C. Orff'o sistema paremta natūralia vaiko prigimtimi – žaisti, judėti, improvizuoti, pasitelkiant kūno plastiką, balsą, muzikos instrumentus. C. Orff'o pedagogikos svarbiausias bruožas – kūryba ir improvizacija – labai tikslinga taikyti ankstyvojo amžiaus vaikams, kuriems daugkartinio kartojimo principas yra nepriimtinas, sunkiai valdomas – vaikas savo prigimtimi yra kūrėjas ir geba pakartoti tik 1-2 kartus, ikimokyklinukas linkęs improvizuoti, pasitelkdamas žaidimo elementus (Balsytė, 2013). Per muzikos užsiėmimą vaikus taip pat galima skatinti išdainuoti savo mintis. Taip ugdomas jų kūrybiškumas ir lavinama vaizduotė.

Ritmika – ypatinga muzikinio ugdymo veiklos forma, ritminės klausos ir ritminių vaizdinių formavimo pagrindas (Balčytis, 2002). Ritmiką kaip muzikinio ugdymo metodą pagrindė žymus šveicarų pedagogas E. Dalcroze'as (žr. Kanevičienė, 2008). Jis teigė, kad be ritmo pajautimo kūnu negali būti atkurtas muzikinis ritmas. Ritmikos gebėjimams lavinti yra pasiūlęs originalią judesių sistemą. Jis naudojo pačius įvairiausias kūno judesius. Lavinant ritmo pajautimą ugdomas vaiko meninis skonis bei emocinė kultūra. Muzika savo ruožtu suteikia judesiams didelį raiškumą, taigi judesiai tampa tikro meninio vaizdo raiškos priemone. Anot E. Dalcroze'o, ritmika grindžiama improvizavimu. Jis ritmiką suvokė kaip vieną pagrindinių muzikinių gebėjimų. Ritmikos pagrindinis tikslas – lavinti ritmo jausmą, gebėjimą judesiais išreikšti muzikos kūrinio nuotaiką, tuo būdu plėtojant vaikų saviraiškos galimybes. Ikimokyklinio amžiaus vaikams šis E. Dalcroze'o metodas yra labai taikytinas, nes čia yra platus pritaikomumo spektras ir didelės kūrybinės galimybės.

Grojimas. Grojant lavėja vaiko tembrinė klausia, ritmo pajautimas, plečiasi žinios apie įvairius muzikos instrumentus. Groti galima įvairiais vaikiškais muzikos instrumentais – mažais būgneliais, barškučiais, varpeliais, medinėmis lazdelėmis, klavišiniu instrumentu. Galima parodyti vaikui, kaip neturint instrumentų galima groti savo kūnu (kūno perkusija). Kompozitorius ir muzikos pedagogas K. Orff'as, sukūręs vieną plačiausiai žinomų ir taikomų muzikos ugdymo sistemų teigė, kad vaikų kūrybinės galios ugdomos muzikuojant elementariais muzikos instrumentais, pasižyminčiais paprastumu, puikia skambėjimo kokybe, grojimo patogumu. Šis ir kiti K. Orff'o muzikos ugdymo sistemos elementai plačiai naudojami

ikimokykliniame ugdyme. Grojimas įvairiais muzikos instrumentais savo spalvingumu ir įvairove suteikia vaikams daug džiaugsmo, o grojimas grupėje stiprina ansamblišumą ir bendruomeniškumo jausmą.

Judesys muzikoje. Kaip ritmas ir dainavimas padeda vaikams suvienyti savo vidinį ir išorinį pasaulį kasdieniam socialiniam bendravimui, taip muzikos ir judėjimo sukurtas kūno ir proto ryšys moko juos fiziškai išreikšti mintis ir emocijas. Tai svarbu ne tik siekiant aktyviai bendrauti, bet ir sužadinti motorinę vystymąsi – taip išugdomi tikslingi, planingi judesiai ir kryptingas mąstymas (Campbell, 2005). Šokdamas ir judėdamas vaikas praplečia savo erdvės suvokimą, lavina koordinaciją ir savo kūno pajautą. Ugdytojas gali paskatinti šį vaiko tobulėjimą žaidžiant „aido“ žaidimus, kai vaikai mėgdžioja mokytojo žodžius ar judesius. Šie žaidimai padeda jiems sujungti fizinius judesius su abstrakčiu mąstymu – tai svarbu mokantis patirti instinktyviai nujaučiamas naujas mintis, loginius modelius ir neginčijamas tiesas (Campbell, 2005).

Apžvelgus ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinio ugdymo turinį galima teigti, kad taikant ugdymo veiklos formas tikslinga remtis kompleksiško principu. Kompleksiškumas ir muzikinės veiklos formų rinkimosi laisvė sudaro sąlygas laisvai ir visapusiškai diferencijuoti bei individualizuoti darbą pagal vaikų muzikinius gabumus ir polinkius. Vaikas gali reikštis mėgstamiausioje srityje – dainuoti, klausytis, ritmuoti, groti, mąstyti, įsijausti (Balčytis, 2002). Pasitelkiant muzikinio ugdymo veiklos formų įvairovę ugdomi vaikų muzikiniai gebėjimai – intuityvus ir sąmoningas muzikos bei muzikinės kalbos suvokimas, balso diapazono įvaldymas, ritmo pojūtis, kūrybiškumas ir emocijų raiška, dėmesio valdymas, muzikinės atminties lavinimas, melodijos ir dermės jausmas, muzikinių vaizdinių įsisąmoninimas.

3. MUZIKINIO UGDYMO ORGANIZAVIMO GALIMYBĖS REMIANTIS LAISVOJO UGDYMO PARADIGMOS IDĖJOMIS SAVIREFLEKSIJOS KONTEKSTE

Atlikęs šiuolaikinių edukacinių paradigmu apžvalgą, pasitelkdamas atskirus pragmatizmo ir humanizmo paradigmu segmentus, ugdytojas yra pajėgus suvokti vaikų muzikinio ugdymo raiškos galimybes organizuojant ugdymo turinį neformaliajame muzikiniame vaikų švietime. Siekiant įvertinti neformaliojo muzikinio ugdymo turinį paradigmu aspektu, tikslinga būtų akcentuoti, kad *humanizmo koncepcija* neformaliojo vaikų švietimo formavimui(-si) padarė kone didžiausią poveikį, pagrįsdama *pedocentrizmą* – požiūrį, kad vaiko ugdymą turi sąlygoti jo prigimtis, amžiaus ypatumai, interesai ir individualūs poreikiai, o ne socialinės ekonominės sąlygos ir visuomenės reikalavimai. Todėl būtent neformaliojo švietimo išryškunami vaiko individualūs interesai, skatinamas jo aktyvumas, savarankiškumas ir savirealizacijos įprasminimas (Kriščiūnaitė, 2018). Savo pamatiniais postulatais – tikėjimu vaiko galimybėmis, vaiko savitumo atskleidimu, jo asmenybės gerbimu ir stiprinimu, jo skatinimu tarnauti gėriui ir teisingumui – humanistinis pedagoginis mąstymas įžiebia kibirkštis, iš kurių gimsta įvairios ir naujos pedagoginės sistemos, iš kurių atsiranda individuali kūrybinė pedagoginė patirtis, „savi metodai ir formos“ (Amonašvilis, 2009, p. 14). Čia esminis vaidmuo tenka ugdytojui, nuo kurio vidinių etinių bei vertybinių nuostatų ir gebėjimo užmegzti autentišką ryšį su ugdomuoju priklauso, kaip skleisis vaiko prigimtiniai gebėjimai ir galios. Šio darbo autorė savo pedagoginėje praktikoje taiko humanistinės pedagoginės koncepcijos principus, iš kurių tikėjimas vaiko galiomis yra ypač svarbus. Vaikas visada jaučia kaip į jį žiūri jo ugdytojas – ar mokytojas įsitempęs ir bijo, kad vaikas tuoj suklys, pamirš dainos tekstą, netiksliai padainuos ir pan., ar priešingai – pozityviai, su pasitikėjimu priims bet kokias vaiko pastangas atlikti užduotis, net jei vaikas padaro klaidą. Mokinys yra labai priklausomas nuo to, kaip į jį žiūri mokytojas. Neigiamas pedagogo „žvilgsnis“ slopina ir blokuoja vaiko prigimtines ir kūrybines galias. Sakoma, kad „mokinys yra mokytojo veidrodis“. Stebint vaikų koncertinius pasirodymus, galima pastebėti kaip vaikai atkartoja mokytojų judesius – net veido mimiką, arba priešingai – jie yra atsipalaidavę ir pasitikintys savimi, nes mokytojas pasitiki jų gebėjimais ir kūrybinėmis galiomis. Jei pedagogui trūksta pasitikėjimo vaiko galiomis, vaikas tą jaučia, ir tai jam visada trukdys pasitikėti savo jėgomis bei galimybėmis, jis neturės motyvacijos dainuoti nei per koncertą, nei užsiėmimų metu. Taip pat niekada negalima visu šimtu procentų įžvelgti, nustatyti ir įvertinti visų tokio amžiaus vaikų muzikinių bei vokaliųjų galimybių. 35 metų darbo su vaikų vokaliniais

kolektyvais patirtis leido pamatyti daug atvejų, kai atėjęs į studiją 4 ar 5 metų vaikas iš pradžių atrodė neturįs išreikštų muzikinių davinių – stipraus balso, geros intonacijos, o štai po kelerių metų darbo tas pats vaikas nustebindavo savo neįtikėtina pažanga. „Tikėjimas beribėmis vaiko galiomis yra žinojimo nuojauta“, – teigia Amonašvilis (2009). „Jis lyg variklis teikia energiją ir didina darbingumą, padeda rasti teisingus poveikio kelius. Kiekvieno vaiko aplinkos ir ugdymo proceso humanizavimas yra pati aukščiausia mokytojo pareiga“ (Amonašvilis, 2012, p. 27). Tas pats pasitikėjimo principas yra taikomas ir vaikams, kurie pradėję lankyti studiją negali švariai intonuoti. Dainavimas – tai tokia sritis, kur ypač svarbi sėkmės situacija, todėl dirbant studijoje su netiksliai intonuojančiais vaikais, jų klaidos niekada nesureikšminamos. Daug svarbiau, kad vaikas dainuodamas jaustų pasitenkinimą ir kad jam sekasi tai daryti. Švari intonacija atsiranda palaipsniui, nuosekliai dirbant, daugiau dėmesio kreipiant į vaizdinių ar emocinius muzikos kontekstus.

Organizuodami vaikų muzikinio ugdymo turinį, galime taip pat remtis *pragmatistinės* ugdymo koncepcijos principais, kurie teigia, jog besivystanti, tobulėjanti dinaminė gyvenimo patirtis svarbesnė už galutinį tikslą (Duoblienė, 2006), ir „ugdymas – tai nuolatinis ugdytinio patirties atnaujinimas jo paties veikloje“ (Bitinas, 2013, p. 179). Šie principai leidžia į vaikų muzikinį ugdymą pažvelgti kaip į nuolat atsinaujinantį procesą, kur ugdymo rezultatas yra ne tikslas, o šio proceso natūrali pasekmė. Dirbant su ikimokyklinio amžiaus vaikais nėra abejonų, kad vaikui svarbiausia yra įdomus ir kūrybiškas ugdymo procesas, o rezultato tačiau labiausiai reikia pedagogui, vaikų tėvams arba pedagogo vadovybei. Norint ikimokyklinukus gerai paruošti koncertui ar konkursui, visą užsiėmimą tenka daug kartų kartoti tas pačias daineles (nes tokio amžiaus vaikai sunkiai įsimena žodžius ir melodijas), kol vaikams jos atsibosta ir nebelieka muzikavimo džiaugsmo. Reflektuojant savo ir ikimokyklinio muzikinio ugdymo pedagogų patirtis galima pabrėžti, kad vaikai geriausiai jaučiasi dainuodami tą pačią dainelę ne daugiau kaip du kartus. Todėl galima teigti, kad perdėtas suaugusiųjų fokusas į rezultatus (profesionalūs ir aukšto meninio lygio vaikų pasirodymai koncertuose, konkursuose ir šventėse) ir nesibaigiantis tų pačių dainelių kartojimas daro didelę žalą tiek vaiko kūrybiškumui, tiek pačiam kūrybiškam ugdymo procesui. Kūrybiška vaiko prigimtis nepakenčia šablonų, klišių ar standartinių sistemų, panašių į gamybinį darbą, kur gaminami vienodi gaminiai (Grudžinskytė, Norvilienė, Grudžinskienė, 2009). Pernelyg didelis pedagogo spaudimas ko nors išmokyti kai kuriuos vaikus gali apskritai atgrasyti nuo mokymosi ir sukelti norą priešintis pačiai mokymosi idėjai (Jucevičiūtė-Bartkevičienė, 2015). Juolab pačiuose švietimo dokumentuose – Lietuvos Respublikos Švietimo ir Mokslo ministerijos patvirtintoje bendroje priešmokyklinio ugdymo ir

ugdymosi programoje (2014) – yra pabrėžiama, kad muzikinė ugdomoji veikla yra pati svarbiausia ir „jos neturėtų užgožti pasirengimas šventėms ir perdėtas pasiekimų vaikymasis“. Darbo autorės pedagoginėje praktikoje naudojamas kūrybiško muzikinio proceso visose aplinkybėse principas dažnai padeda išsivaduoti iš psichologinės įtampos, kuri neretai atsiranda ruošiantis koncertiniams pasirodymams, kai reikia pristatyti koncertinį numerį, o vaikai dainuoja taip, tarsi blogai mokėtų dainelę. Ne visada būna lengva dar ir dar kartą apsispręsti už vaiką ir nepradėti „muštruoti“, kad jis viską atliktų teisingai. Tačiau pasitikint vaikais, kad jie reikiamu metu „suims save į rankas“, vaikai tą jaučia, įvertina ir dažniausiai neapvilia. O tėvams ir pedagogui, vertinant koncertinės veiklos rezultatus, labai svarbu būtų pasirinkti tinkamus kriterijus: ar vaiko koncertinio pasirodymo sėkmingumą ir pasisekimą lemia švariai ir profesionaliu požiūriu nepriekaištingai atliktas kūrinys, ar vaiko mėgavimasis atlikimo procesu, nors atlikimas ir nelabai tobulas? Šis klausimas šiandien nepraranda savo aktualumo – laisvojo ugdymo pedagogikos metodų pasirinkimas visada susijęs su kai kurių mokytojo profesinių ambicijų paaukojimu dėl vaiko interesų ir kūrybiškos jo raiškos.

Pragmatizmo filosofija skatina mokymo turinį sudaryti atsižvelgiant į mokinių patirtį ir poreikius. Pedagogas tampa pagalbininku vaikams suvokti savo tikruosius interesus, atskleisti svarbiausius savo poreikius (Strakšienė, Kardašienė, 2019). Vaikas yra nelaimingas tada, kai negali žaisti. Žaidimas ir kūrybiškumo raiška – pamatiniai ir giluminiai tiek ikimokyklinio amžiaus, tiek apskritai vaiko poreikiai. Vaiko kūrybiškumas atsiskleidžia per ugdomąją veiklą, tačiau dalyvavimas joje dar negarantuoja, kad bus sudaromos galimybės pasireikšti vaiko kūrybiškumui (Girdzijauskienė, 2005).

Nuo mokytojų pedagoginio pasirengimo ir meistriškumo, pasirinktų ugdymo prioritetų priklauso vaikų veikla ir kūrybiškumo raida. Vaikai su savo lūkesčiais ir troškimais tiesiogiai skatina pedagogą adekvačiai ir kūrybiškai į juos atsiliepti. Vienas geriausių darbo autorės naudojamų ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybingumo skatinimo būdų yra jų spontaniškos veiklos ir laisvos emocinės raiškos stimuliavimas, nes būtent emocinė organika, autentiškos ir spontaniškos emocinės reakcijos yra tikroji vaiko savastis. Vaikui neleidžiant išreikšti savo jausmų, prarandamas vaiko pasitikėjimas ir autentiškas emocinis ryšys su juo. „Tačiau kaip tik todėl, kad vaiko jausmai tokie stiprūs, jų slopinimą neišvengiamai lydi sunkūs padariniai. Kuo stipresnis kalinys, tuo storesnės turi būti kalėjimo sienos, ilgainiui apsunkinsiančios ar net apskritai sustabdysiančios tolesnę emocinę raidą“ (Miller, 2011, p. 76). Kita vertus, beatodairiškai leidžiant vaikų emocijoms išsilieti, gali tapti sunku suvaldyti situaciją, ir tai gali sutrikdyti paties muzikos užsiėmimo eigą. Todėl labai svarbu muzikos pedagogui tinkamai ir

kūrybiškai reaguoti į įvairius spontaniškus vaikų emocijų proveržius, juos paverčiant ugdančia kūrybine muzikine medžiaga. Tinkamai reaguodamas pedagogas ne tik palaiko vaikų iniciatyvas, bet praplečia vaikų galimybių supratimą. Kaip pavyzdį būtų galima pateikti paprastą muzikinį pasisveikinimą, kurį visada naudoju pradžioje užsiėmimo: „Labas, Auguste, kaip tu gyveni?“ Augustė atsako: „Labas, Rasa, gyvenu gerai (arba blogai).“ Aš jos tada klausiu: „O kodėl tu gyveni blogai?“ Augustė atsako: „Užsigavau pirštuką.“ Ir parodo savo užgautą pirštuką. Aš tada sakau vaikams: „Vaikai, ką darom? Reikia skubiai gydyti Augustės pirštuką!“ Vaikai pasiūlo kviesti Augustei greitąją. Tuomet aš reaguojau spontaniškai ir sukuriu improvizuotą muzikinį pokštą, kad reikia telefonu kviesti greitąją: „Vienas, vienas, du!“ Vaikai atkartoja mano sukurtas melodijas, o aš jų vis klausiu, ką darome toliau, ir taip mes drauge su vaikais sukuriame visą muzikinę istoriją apie tai, kaip gydomas Augustės pirštukas. Čia mes panaudojame ne tik melodijas, bet ir ritmiką bei kūno perkusiją. Taip pat galima panaudoti ir J. Dalcroze euritmijos metodą išgyventi muziką judant, šokant, įsijaučiant į muzikinę istoriją. Vaikai labai mėgsta tas improvizuotas muzikines istorijas, nes jie patys yra jų kūrėjai, taip pat vaikai labai gerai vertina tai, kad jų muzikos mokytoja spontaniškai reaguoja ir neslopina vaikų emocijų reakcijų. Taip ugdomi vaikai vėliau lengviau atranda savo asmeninį santykį su atliekama daina, jie pasiūlo savo interpretacijos idėjas, kurios dažniausiai būna labai originalios ir netikėtos.

Dar vienas naudojamas metodas, kurį galima būtų pateikti atskleidžiant vaikų muzikinės raiškos galimybes, – tai „įėjimo į dainelę“ principas. Dirbant studijoje su įvairaus amžiaus vaikais, jiems dažnai yra sakoma, kad jie turi „įeiti į dainą ir muziką“. Užduotis gali atrodyti labai abstrakčiai, tačiau vaikai ją puikiai supranta ir, pasak vienos 5 metų ugdytinės, „dainele man pasakė, kaip reikia dainuoti“. Taip vaikas yra priartinamas prie intuityvaus ir vidinio muzikos suvokimo, kuris padeda jam lengviau atrasti savo individualų santykį su atliekama dainele. Praktikuojant šį metodą, galima pasitelkti ir beribę vaikų vaizduotę – skambant muzikai tereikia vaikų paklausti, ką jie savo vaizduotėje „mato“. Jų pasakojimai dažniausiai nustebina savo originaliais ir neišsemiamais turiniais bei idėjomis dainelių interpretacijai.

Pragmatistinės idėjos artimos ir suprantamos šiuolaikiniam pedagogui, jeigu jis geba atsakingai remtis šia pedagogine kryptimi. Mokytojai, kurie trokšta nuolat gimti iš naujo, ieškoti naujų metodų, kaip įtraukti ir tinkamai ugdyti vaikus, o pragmatistinė ugdymo filosofijos kryptis suteikia puikią terpę nuolat keistis, domėtis aplinka, eksperimentuoti ir ieškoti kažko naujo (Strakšienė, Kardašienė, 2019).

Įvertinus vaikų muzikinio ugdymo turinio organizavimo galimybes, remiantis laisvojo ugdymo idėjomis, galima teigti, kad humanistinės ir pragmatistinės pedagoginės koncepcijos

principai visuminiškai atliepia vaiko poreikius ir interesus. Šių principų taikymas šiuolaikiniame neformaliajame ugdyme galėtų padėti ikimokyklinio muzikinio ugdymo pedagogams praplėsti ir labiau įprasminti ugdymo turinį, taikant kūrybiškus metodus, pasirenkant tokius ugdymo prioritetus, kuomet pagrindinis dėmesys skiriamas vaikui ir jo tikriesiems kūrybinės raiškos poreikiams.

4. TĖVŲ POŽIŪRIO Į NEFORMALIOJO MUZIKINIO UGDYMO PROCESĄ BEI JO REZULTUS ANALIZĖ

4.1. Tyrimo tikslas, edukacinė idėja, metodai ir tyrimo organizavimas

Išanalizavus teorinę medžiagą ir išsiaiškinus, kokios gali būti neformaliosios muzikinės raiškos galimybės organizuojant ugdymo turinį remiantis laisvojo ugdymo idėjomis, buvo pereita prie kokybinio tyrimo etapo. Interviu metodu apklausus Šiaulių kultūros centro vokalo studijos „Rokoko“ ikimokyklinio amžiaus grupės vaikų tėvelius, buvo siekta išsiaiškinti, ar studijos vadovės naudojami metodai daro teigiamą poveikį vaikų geros psichologinės būsenos bei savivertės formavimuisi, padeda atsiskleisti vaikų muzikiniams ir kognityviniams gebėjimams, kūrybinėms galioms bei emocinei organikai.

Interviu klausimuose į pirmą vietą buvo iškelti aspektai, kuriais būtų galima nustatyti vaiko poreikius, jo psichologinę savijautą, sėkmės patirtį ir emocinį pasitenkinimą muzikinio ugdymo procesu. Svarbiausias kriterijus vertinant šiuos aspektus yra tai, kaip ugdymo procese, taikant laisvojo ugdymo principais paremtus metodus, jaučiasi pats vaikas.

Tyrimo tikslui realizuoti buvo pasitelktas *interview* metodas. Į iš anksto parengtus *interview* klausimus tėvai atsakė raštu, dėl to atsakymai tapo daug išsamesni ir labiau apgalvoti. Šio kokybinio tyrimo duomenys buvo renkami 2020 m. balandžio-gegužės mėnesiais, asmeniškai kiekvienam respondentui išsamiai paaiškinus tyrimo tikslą ir idėją.

Tyrimo dalyvių skaičių nulėmė studijos „Rokoko“ ikimokyklinio amžiaus vaikų grupė, kurioje yra 9 vaikai ir trys ikimokyklinio amžiaus vaikai iš jaunesniosios studijos grupės.

Tyrimo bazė – vaikų vokalo studija „Rokoko“

Šiaulių kultūros centre įkurtoje ir 33 metus gyvuojančioje vokalo studijoje „Rokoko“, bėgant laikui ir keičiantis ugdytinių kartoms, keitėsi vaikų muzikinio ugdymo tikslai, metodai bei prioritetai, bet, išliekant tam pačiam veiklos pobūdžiui (dalyvavimas koncertuose, konkursuose ir festivaliuose), į centrinę vietą pastatomas vaikas ir jo asmenybė, o jo saviraiškos ir kūrybiniai poreikiai bei lūkesčiai tampa pagrindiniais prioritetais.

1987–2003 m. studijos „Rokoko“ kolektyvai tampa aktyviai koncertuojančiais, laiminčiais prizines vietas konkursuose. Koncertinės kelionės į užsienį, dalyvavimai TV laidose, videoklipų kūrimas, koncertinis turas Amerikoje, daug kartų tapę konkurso „Dainų dainelė“ laureatais, leidžiami albumai. Vyksta intensyvi repeticijų veikla (3 – 4 kartai per savaitę), visa veikla ir ugdymo pobūdis sutelkti į rezultatą, ugdymo metodai pakankamai griežti, daug disciplinos,

priimant dainuoti į studiją atrenkami tik gabesnieji. Geri ugdymo rezultatai, dažnos kelionės ir intensyvi koncertinė veikla motyvuoja vaikus, nors jiems keliami labai dideli reikalavimai.

2004–2015 m. didėja vaikų mokymosi bendrojo ugdymo mokyklose krūviai, keičiasi kartos ir vaikų auklėjimo šeimose prioritetai, vaikai daug laisvesni, imlesni naujovėms, norintys aprėpti daugiau veiklų. Neformaliajame vaikų ugdyme nebetinka seni ir per griežti pedagoginiai reikalavimai bei metodai, laikmetis reikalauja naujo požiūrio į neformalųjį ugdymą ir patį vaiką. Vaikai nebepaklūsta griežtesnei pedagogikai, į rezultatą orientuotas ugdymo procesas jiems atrodo nuobodus, per sunkus ir neatitinkantis jų lūkesčių bei kūrybinių poreikių. Konkursuose laimėtos prizinės vietos vaikų nebemotyvuoja. Studijoje ženkliai sumažėjo vaikų, nebepavyksta paruošti sudėtingų koncertinių programų, sumažėja koncertinių išvykų. Bendrojo ugdymo mokyklų programų krūviai labai dideli, todėl vaikai neformaliajame ugdyme nori atokvėpio, malonaus kūrybinio proceso, patirti sėkmę neįdedant labai daug pastangų. Vaikai jiems priimtinais būdais išreiškia, kad jie turi savo poreikių ir lūkesčių, į kuriuos būtina įsiklausyti ir atsižvelgti.

Studijoje „Rokoko“ pamažu atsiranda laisvojo ugdymo pedagogikos elementų – individualizuotas ugdymas, laisvesnis užsiėmimų pobūdis, daugiau laisvės vaikų emocinei bei kūrybinei saviraiškai, daugiau dėmesio bendravimui ir įsiklausymui, daugiau pasitikėjimo vaiko galiomis. Visa tai lėmė laipsnišką išėjimą iš sudėtingo studijos gyvavimo etapo. Šiuo metu studijoje „Rokoko“ netrūksta vaikų – priimami visi norintys, nedaroma jokių atrankų. Galima sakyti, kad postūmį pereiti prie kitokios pedagogikos inspiravo patys vaikai – jie ir buvo pagrindiniai mokytojai bei atspirties taškas. Pamažu teko peržiūrėti pedagogines nuostatas ir prioritetus. Vaikai vėl dalyvauja koncertuose, išvykose, tačiau šiuo metu, siekiant rezultato, yra daugiau komunikuojama su vaikais, rezultatas pasiekiamas ne tik per sunkias pratybas (kuriose daug technikos ir kartojimo), bet dažniau per emocijas, atsipalaidavimo ir vaizduotės bei kūrybinių impulsų patirtis. Galbūt profesionalus meninis rezultatas nebėra toks preciziškai tobulas ir atidirbtas, tačiau vaikai jaučiasi daug geriau, nes paliekama daugiau laisvės jų asmeninei erdvei, o taip pat teisei suklysti. Daugiau pasitikėjimo vaikais – tą jie labai vertina ir dažniausiai neapvilia. Daug dirbama su kiekvieno saviverte, nes, didėjant krūviams ir reikalavimams bendrojo ugdymo mokyklose, vaikai patiria nemažą reikalavimų spaudimą, ir savivertės problema tampa vis labiau aktuali. Be abejo, kiekvienam ugdymo proceso etapui iškyla nauji iššūkiai, tačiau žinojimas, kad į vaiką labiau atsižvelgiama, suteikia tam procesui daugiau prasmės.

Prasminga būtų aptarti dar keletą metodinių ugdomojo darbo su vaikais aspektų. Vaikai, kurių tėvai dalyvavo empiriniame tyrime, priklauso dvejoms vokalo studijos „Rokoko“ grupėms: vienoje 9 vaikai, kitoje – 3 ikimokyklinio amžiaus vaikai. 8 vaikai lanko studiją 2 metus, likę prisijungė šių metų bėgyje. Prieš dvejus metus, jiems pradėjus lankyti studiją, visų vaikų amžius buvo 4 – 5 m., viena mergaitė turėjo 3,5 m. Pirmais mėnesiais pamokėlės trukdavo iki pusės valandos, vaikams pradžioje buvo leidžiama pakankamai laisvai elgtis – jie galėdavo savo nuožiūra pasirinkti buvimo klasėje vietą, galėdavo dainuoti sėdėdami, tupėdami. Iš jų nebuvo reikalaujama, kad būtinai visi kartu privalo atlikti užduotis – norintys galėdavo stebėti kitus vaikus. Darant šiuos žaidybinius pratimus, užduotys dažnai keičiamos viena į kitą: įsidainavimo, kvėpavimo, improvizuotos muzikinės istorijos, dainelių mokymasis, ritmavimas ir atsipalaidavimo žaidimai. Svarbu akcentuoti tai, kad darbo autorė visos pamokėlės metu, kalbėdama su vaikais ir grodama instrumentu, stengiasi kurti kūrybišką muzikinę atmosferą, ritminę pulsaciją, neverbaliniu būdu kviesdama vaikus įsijungti į bendrą vyksmą. Vaikai nesąmoningai tai jaučia, ir tokiu būdu viskas, kas vyksta pamokėleje, turi galimybę tapti ugdančia kūrybine medžiaga, jei tik nebijoma improvizuoti. Pirmais mėnesiais pamokėleje visuomet būdavo lengvas šurmulyš: vaikai ko nors klausinėdavo, norėdavo pasidalinti savo įspūdžiais ir istorijomis apie savo gyvenimo patirtis. Visa ši tvarka buvo tam, kad kiekvienas vaikas natūraliai, be spaudimo įeiti į mokymosi ritmą ir atrastų savo santykį su ugdomąja medžiaga. Kiekvienas vaikas turi savo individualų vidinį ritmą ir dėmesio valdymo mechanizmą, todėl labai svarbu leisti kiekvienam vaikui savaip interpretuoti ugdomąją medžiagą, nors iš pažiūros gali atrodyti, kad vaikas neatlieka užduočių. Taip pat nereikėtų reikalauti, kad 3 – 5 metų vaikas visą pamoką įdėmiai klausytųsi. Nežiūrint to, ar jis mokytojo požiūriu dėmesingas, ar ne, vaikas tam tikru būdu priima ir gerai įsimena beveik visą mokomąją medžiagą. Ikimokyklinukas labai sunkiai įsimena dainelių žodžius, jeigu mokomasi mechaniškai. Tačiau, tuos pačius žodžius kartojant ir vienu metu atliekant kokį nors veiksmą – pvz. plojant, su kojomis trypiant, spragsint, keliant rankas ir pan., koncentruojantis ne į tekstą, o į atliekamą veiksmą – šitaip vaikai lengvai įsimena dainelių tekstus.

Atliekant dainelę, kiekvienam vaikui leidžiama judėti savo būdu ir savo ritmu – taip jis geriau atranda savo individualų santykį su atliekama dainele. Vaikai ne visada gerai jaučiasi, jei iš jų mechaniškai reikalaujama visą laiką daryti tuos pačius vienodus judesius. Pedagogui gali būti keblu, kai reikia paruošti koncertinį pasirodymą, o visi vaikai juda taip, kaip kiekvienam norisi – tuomet atliekama dainelė atrodo taip, tarsi vaikai jos nemokėtų. Tačiau, suteikiant vaikui daugiau interpretacijos laisvės ir labiau juo pasitikint, vaikas dažniausiai koncerte pasirodo

puikiai. Įdomiausia yra tai, kad tokio amžiaus vaikas geba pajauti koncerto svarbą ir „suimti save į rankas“ savitu ypatingu būdu, kai to tikra reikia. Jei pedagogui trūksta pasitikėjimo vaiko galiomis, vaikas tą jaučia, ir tai jam visada trukdys pasitikėti savo jėgomis ir galimybėmis, jis neturės motyvacijos dainuoti nei per koncertą, nei užsiėmimų metu.

Esant laisvesniam studijos ugdymo pobūdžiui, dainelės koncertiniams pasirodymams nėra preciziškai atidirbamos, todėl vaikai nebijo improvizuoti. Taip pat ir vaikų emocijos labiau organiškios, o kur daugiau spontaniškumo, ten daugiau ir kūrybos elementų. Labai svarbu, kad jie pajautų ritminę pulsaciją ir įsijungtų į kūrybinį vyksmą. Pedagogas čia turi spontaniškai reaguoti ir tinkamai atsakyti į vaikų emocines reakcijas ir tokiu būdu drauge su vaikais sukurti nuotaikingą pasirodymą, kuriame yra daugiau erdvės laisvesnei vaiko interpretacijai.

Apibendrinant galima teigti, kad įvedus laisvojo ugdymo pedagogikos elementus į studijos muzikinio ugdymo procesą, vaikas geriau jaučiasi ir yra labiau motyvuotas. Jis, jausdamas pedagogo pasitikėjimą jo galiomis, išgyvena didesnę pasitenkinimą muzikiniu procesu ir turi daugiau galimybių pasinaudoti ta išraiškos laisve, kurią jam šie ugdymo metodai suteikia.

Tyrimo dalyvių imtis

Ikimokyklinio amžiaus vaiko ugdyme ypatingai svarbus vaidmuo tenka tėvams, kurie mato savo vaiko pomėgius bei gebėjimus ir sprendžia, kaip vaiką ugdyti, kokias papildomas veiklas jam parinkti, kad būtų ugdomi tie vaiko gebėjimai, kurie, tėvų manymu, yra labiausiai išreikšti. Parinę vaikui papildomas veiklas, tėvai įdėmiai stebi kaip vyksta ugdymo procesas, kaip vystosi vaiko gebėjimai, ar tinka toji veikla, ar ji naudinga jų vaikui. Todėl kokybiškiems duomenims gauti buvo pasirinktas *interview* metodas. Tyrime dalyvavo dvylika informantų – Šiaulių kultūros centro vokalo studijos „Rokoko“ ugdytinių tėvelių: 9 iš ikimokyklinio amžiaus grupės ir 3 iš jaunesniosios vaikų grupės – 11 moterų ir vienas vyras.

Prieš *interview* visiems informantams buvo pristatyta tyrimo idėja ir tikslas, buvo gautas visų tiriamųjų žodinis sutikimas. Kokybinių tyrimų metu ypatingas dėmesys skiriamas etikai ir etiškam elgesiui, kuris kokybiniuose tyrimuose apibūdinamas kaip saugumą, žmogaus laisvę bei orumą užtikrinanti sąveika, kaip principai, atitinkantys visuomenės moralės normas viso atliekamo tyrimo metu (Kriščiūnaitė, 2018). Tyrimo dalyviai buvo informuoti, kad iš jų *interview* metu gauta neapdorota informacija nebus platinama bei prieinama su tyrimu nesusijusiems asmenims, o pristatant duomenis nebus viešai atskleidžiama informantų tapatybė. Buvo parengta 12 klausimų, kurie buvo suskirstyti į 12 kategorijų, kurios buvo išskaidytos į 31 subkategoriją su jas iliustruojančiais teiginiais.

4.2. Tyrimo rezultatai

Siekiant išsiaiškinti tėvų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus vaikų neformaliojo muzikinio ugdymo procesą ir jo rezultatus, buvo suformuluota dvylika klausimų apie ikimokyklinio amžiaus vaikų dalyvavimą vokalo studijos „Rokoko“ ugdomojoje muzikinėje veikloje ir vaikų bei tėvų patirtis (žr. 1 priedą).

Analizuojant pirmojo klausimo *Kodėl pasirinkote vaiką vesti į vokalo studiją „Rokoko“?* atsakymų duomenis, visų tiriamųjų atsakymai buvo transkribuoti. Iš gautų atsakymų buvo sudarytos dvi kategorijos ir šešios subkategorijos (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Motyvai, dėl kurių buvo pasirinkta vokalo studija „Rokoko“

Kategorija	Subkategorija	Subkategoriją iliustruojantis teiginys
Vaiko motyvai	Šeimos narių pavyzdys kaip stimulus mokytis dainavimo	<i>Kai mažoji sulaukė 4 metų ir pareiškė norą taip pat dainuoti kaip sesė, net nebuvo svarstymų ieškoti kitos vokalo studijos.</i>
	Vaiko poreikio išpildymas	<i>Dukra pasirinko eiti į studiją pati. Per koncertą išgirdo scenoje su mikrofonais dainuojančias mergaites, patiko sceninis įvaizdis, sakė „labai gražios suknelės“.</i>
Tėvų motyvai	Draugų ir pažįstamų rekomendacijos	<i>Rekomendavo darželio būrelio vadovė.</i>
	Studijos reitingas	<i>Nes „Rokoko“ yra profesionali, daug metų gyvuojanti vokalo studija.</i>
	Studijos muzikinio ugdymo pobūdis	<i>Norėjome pradėti vesti dukrą į dainavimo užsiėmimus nuo pakankamai ankstyvo amžiaus (3 m.), todėl nesinorėjo formalaus ir itin griežto veiklų vedimo stiliaus.</i>
	Vadovės kompetencijos ir asmeninės savybės	<i>Pasirinkome studiją „Rokoko“ dėl šios studijos pasiekimų dainavimo srityje ir ypač kokybiškų bei profesionalių vadovės Rasos užsiėmimų su vaikais.</i>

Pasirinkimą lankyti studiją lemia vaiko vidiniai motyvai ir tėvų motyvai. Analizuojant vaiko vidinius motyvus, buvo išskirtos dvi kategoriją patvirtinančios subkategorijos. Vienas iš motyvų pradėti lankyti studiją – vaiko noras dainuoti, kurį tėvai pastebi ir įvardija (*norėjo*

dainuoti), kitos mergaitės tėvai pastebi, jog *dukra turi meninę gyslelę*. Tai taip pat galima vertinti kaip vaiko norą muzikos pagalba išreikšti savo vidinį kūrybinės saviraiškos poreikį, kurį tėvai laiko labai vertingu ir ilgai ieško, kol atranda tinkamą terpę savo vaikui (*tad po ilgų ieškojimų ir pagal rekomendacijas pasirinkome „Rokoko“ studiją*). Kitas motyvas – dainuojančios vyresnės sesės pavyzdys – labai būdingas šeimose, kur mažesnieji vaikai nori daryti tas pačias veiklas, kurias mato darant savo vyresnius brolius ir seseris (*kai mažoji sulaukė 4 metų ir pareiškė norą taip pat dainuoti kaip sesė, net nebuvo svarstymų ieškoti kitos vokalo studijos*). Tėvų motyvus pasirinkti studiją „Rokoko“ didžiausia dalimi lėmė draugų ir pažįstamų rekomendacijos: *Girdėjau, kad gerai paruošia vaikus. Ieškodami dukrai dainavimo būrelio, sulaukėme daugybės rekomendacijų tiek iš darželio būrelio vadovės, tiek iš pažįstamų*. Tai rodo, kad visuomeninis principas „iš lūpų – į lūpas“ yra labai veiksmingas darant pasirinkimus, o ypač parenkant savo vaikams tinkamus neformaliojo ugdymo būrelius ir ugdymo įstaigas. Tėvų požiūriu, ugdymo įstaigos tinkamumą apsprendžia reitingas (*nes „Rokoko“ yra profesionali, daug metų gyvuojanti vokalo studija*), studijos muzikinio ugdymo pobūdis (*nesinorėjo formalaus ir itin griežto veiklų vedimo stiliaus*) ir vadovės kompetencijos bei asmeninės savybės (*pasirinkome studiją „Rokoko“ ypač dėl kokybiškų bei profesionalių vadovės užsiėmimų su vaikais*).

Apžvelgus visus tėvų studijos pasirinkimo motyvus ir iliustruojančius teiginius matyti, kad tėvai dažniausiai pastebi savo vaikų gebėjimus ir labai kruopščiai bei nuosekliai ieško tinkamos terpės jiems atskleisti ir puoselėti. Čia labai svarbus kriterijus yra mokytojo kompetencijos, profesinės nuostatos ir asmeninės savybės. Tėvai nori, kad mokytojas ne tik pastebėtų ir atskleistų vaiko muzikinius gebėjimus ir jo unikalumą, bet ugdytų ir kitas svarbias asmenines savybes bei suteiktų laisvės saviraiškai. Tai rodo, kad tėvai labai atsakingai žiūri į papildomą vaikų ugdymą, kad, jų požiūriu, vaiko *meninė gyslelė* yra labai vertingas gebėjimas, kurį kryptingai puoselėjant, galima padėti pagrindą tolimesnei sėkmingai vaiko raidai ir meniniam tobulėjimui.

Antruoju *interviu* klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, ar noriai vaikai eina į studijos užsiėmimus: *Ar noriai jūsų vaikas eina į studijos užsiėmimus? Jei nenoriai, kokios priežastys?* Į šį klausimą visi respondentai atsakė teigiamai, tik keli respondentai pakomentavo plačiau: *visada į užsiėmimus eidavo noriai. Yra pasitaikę „ožiukų“, bet jie būdavo susiję su asmeninėmis vaiko problemomis (pvz., neišsimiegojimas), niekada nebuvo bėdų, susijusių su pačia studija*. Pasak respondentų, vaikai į užsiėmimus eina labai noriai, o nenoro eiti priežastys dažniausiai būna tos dienos vaiko nuovargis arba nuotaikų kaita, kuri būdinga šiam amžiaus tarpsniui: *studijos*

užsiėmimus vaikas dažniausiai lanko noriai, bet kaip ir visiems vaikams kartais būna dienų, kai mažoji sako esanti pavargusi ir mieliau liktų namie.

Analizuojant trečiojo klausimo (*Ar pastebėjote po tam tikro laiko, lankant studijos užsiėmimus, išryškėjusius vaiko meninės ir emocinės raiškos pokyčius?*) atsakymų duomenis, buvo išvestos dvi kategorijos ir penkios subkategorijos (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Vaiko raidos kaita lankant vokalo studiją „Rokoko“

Kategorija	Subkategorija	Subkategorija iliustruojantis teiginys
Vaiko meninės raiškos pokyčiai	Dainavimo įgūdžių parodymas artimiausioje aplinkoje	<i>Darželyje muzikos mokytoja pastebėjo, kad Izabelė yra lankanti dainavimą.</i>
	Išryškėjusi vaiko atida muzikai ir dainavimui	<i>Vaikas labiau reaguoja į dainininkus, atidžiau stebi jų pasirodymus. Pati daugiau šoka.</i>
Vaiko psichosocialinės raidos pokyčiai	Emocinės raiškos kaita	<i>Palankius studijos užsiėmimus mergaitė tapo linksmesnė, dažniau dainuoja, šoka. Net jei būna liūdna, pavargusi, išgirdusi muziką – pradeda dainuoti, nuotaika pasitaiso.</i>
	Kognityvinių gebėjimų plėtotės požymiai	<i>Sūnus drąsiau jaučiasi scenoje, neliko baimės jaudulio, balsas pagerėjo, atsirado šypsena veide.</i>
	Priklausymo bendruomenei jausmo apraiškos	<i>Gerai jaučiasi dainuodama ir save labai stipriai identifikuoja kaip „Rokoko“ grupės dalį.</i>

Analizuojant vaiko meninės raiškos pokyčius, buvo išskirtos dvi šią kategoriją patvirtinančios subkategorijos. Dauguma respondentų pasisakė, kad jų vaikai tapo daug dėmesingesni girdimai muzikai ir jos atlikėjams (*dažniau dainuoja, šoka, vaidina, žaidžia žaidimus susijusius su muzika – koncertai, pasirodymai su lėlėmis, kuria šokio improvizacijas*). O kita tyrimo dalyvė pastebi, kad jos dukra dainuodama *labai stengiasi paimti teisingą aukštą natą, bando kitiems paaiškinti, išgirdusi blogai išdainuotą garsą*. Dar kita respondentė įvardija vaiko *dažną dainavimą visur*, kas rodo, kad vaikui muzika ir dainavimas tampa svarbi gyvenimo dalis, ir tai daro įtaką ne tik meninės ir vokalinės raiškos tobulėjimui, bet ir vaiko psichosocialinei raidai ir pasitikėjimui savimi (2 kategorija). Vaikas muzikos pagalba gali labiau

suvokti savo jausmų pasaulį, ir tai gali padėti ugdyti jo savimonę ir savivoką (*geba vaizdžiai apibūdinti įvairias gyvenimiškas situacijas, pasakyti savo jausmus*), atskirti ir įvardinti įvairias emocijas (*vaikas mokosi reikšti emocijas: aptarinėja repeticijose atsitikusius įvykius, santykius su grupės nariais, džiaugiasi, galėdamas dainuoti solo*), užsiėmimai padeda pasiekti geresnę psichologinę savijautą (*net jei būna liūdna, pavargusi, išgirdusi muziką, pradeda dainuoti, nuotaika pasitaiso*). Kita respondentė pastebi, kad *patys užsiėmimai dukrai teikia geras emocijas, po jų vaikas būna geros nuotaikos*. Analizuojant 1 subkategorijos duomenis, nustatyta, kad dalis respondentų nepastebėjo emocinės raiškos pokyčių, teigdami *per šį trumpą laiką, lankant užsiėmimus, šito dar nepastebėjau; nepastebėjau arba dar neišryškėjo*. Paaiškėjo, kad šiuos atsakymus pateikė tie respondentai, kurių vaikai studiją lankė daug trumpesnę laiko tarpą. O viena tyrimo dalyvė teigė, kad jos dukra: *Visada buvo ryški, emocionaliai, bandanti save reikšti per judesį, vaidybą. Didesnio pokyčio nepajutau*. Ši mergaitė, studiją lankyti pradėjusi vėliau, prieš tai dainavusi kitame kolektyve, iš tiesų pasižymi labai ryškiu temperamentu ir stipriai išreikštomis emocijomis, drąsi, artistiška ir nenustygstanti vietoje – dėl to jai kartais būna sunku sukaupti dėmesį. Tačiau tokie vaikai labai gerai jaučiasi atlikdami įvairias emocines užduotis – net ir bet kokią muzikinę užduotį atlikdami jie ją išreiškia iš organiškios jų prigimties kylančia emocija. Galima teigti, kad kitiems šios grupės vaikams tos žaidybinės pratybos yra labai naudingos. Jomis stimuliuojama vaiko spontaniška emocinė veikla ir organika, o tai labai ugdo jų muzikinę emocinę raišką. Vaikai gerai jaučiasi, kai mokytojas netrukdo laisvai reikštis jų emocijoms, todėl nereikėtų iš ikimokyklinukų reikalauti didelės disciplinos – per didelė tvarka „užgesina jausmus“, kurie yra tokie svarbūs muzikuojant. Ikimokyklinukai emociingiausi tada, kai žaidžia, o kai reikia dainuoti dainelę, du kartus padainavus ją visos emocijos nuslopsta ir vaikams jau reikia naujos veiklos. Todėl visas ikimokyklinukų muzikines užduotis reikėtų paversti žaidimais, nes per žaidimą ir vaizduotę ugdomas vaikų kūrybiškumas ir emocinė raiška.

Labai svarbus aspektas, analizuojant vaiko raidos kaitą lankant studijos užsiėmimus, yra išryškėję kognityvinių gebėjimų požymiai (2 subkategorija). Dauguma respondentų pažymi, kad vaikas, lankydamas studiją, tapo daug drąsesnis, atviresnis, *atsirado judesys, šypsena veide*, o kita tyrimo dalyvė pažymi, kad jos dukrai *dingo susikaustymas bendraujant su nepažįstamaisiais*. Vertinant vaiko raidos kaitą, išryškėjo ir kitas svarbus aspektas – sustiprėjęs vaiko savarankiškumas (*dukra pati išreiškia susidomėjimą išmokti dainelių žodžius, matyti, kad tai priima kaip mėgstamą, natūralią, savaimę suprantamą veiklą*). Kita respondentė pastebi, kad jos dukra *save labai stipriai identifikuoja kaip „Rokoko“ grupės dalį*. Likę respondentai įvardijo,

kad muzikinė veikla padėjo praplėsti vaikų tarpasmeninius santykius – jie susirado naujų draugų, ir bendravimas per muziką bei žaidimą atskleidė naujų jausmų ir emocijų skalę.

Išanalizavus atsakymų duomenis galima teigti, kad muzikinis ugdymas remiantis laisvojo ugdymo pedagogikos principais turi didelės reikšmės ne tik vaikų meninių gebėjimų ugdymui bei kūrybinei raiškai, bet ir kognityvinių gebėjimų plėtotei – vaikai tampa daug atviresni ir artistiškesni, drąsiau reiškia mintis ir emocijas, aktyviau bendrauja su bendraamžiais, drąsesni su nepažįstamaisiais, geba išsakyti savo nuomonę. Taip pat vaikui vystosi kalbėjimo ir teisingo žodžių tarimo įgūdžiai, dainuojant sumažėja kalbos defektų. Muzikinės veiklos metu vaikai susiranda naujų draugų, bendroje veikloje sustiprėja tarpusavio draugystės ryšiai. „Muzika – ši stebuklinga jėga – gali padėti vaikui išaugti, tapti savimi pasitikinčiu, mėstančiu, puikios dvasinės pusiausvyros vaiku“ (Campbell, 2005).

Analizuojant penktojo tyrimo klausimo *Ar jūsų vaikas namuose imituoja užsiėmimuose vykusių veiklą?* atsakymų duomenis, buvo išskirta viena kategorija ir trys ją patvirtinančios subkategorijos (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Studijos užsiėmimų veiklos imitavimas namuose ir artimoje aplinkoje

Kategorija	Subkategorija	Subkategoriją iliustruojantis teiginys
Vaiko imitaciniai vaidmenys po užsiėmimų studijoje	Užsiėmimų imitacija namuose ir artimojoje aplinkoje	<i>Kai negalėjau lydėti jos į užsiėmimus (lydėdavo tėtis arba senelis), namuose mokydavomės dainų žodžius, tačiau aš nežinodavau melodijų. Paskaitydavau žodžius, o ji man padainuodavo su melodija. Dar dukrai labai patikdavo plovimo pratimai, tai prašydavo, kad aš jai kažką supločiau, o ji atkartotų.</i>
	Vadovės veiksmų imitacija	<i>Bendraudama su draugėmis Skype programa žaidžia užsiėmimus, vaidindama vadovę.</i>
	Koncertinės veiklos imitacija	<i>Mergaitė dažnai ir viena, ir kartu su sese ruošia pasirodymus tėvams, giminėms. Daug rodo tiek dainavimo, tiek šokių pasirodymų.</i>

Tiriant respondentų pastebėjimus į klausimą apie vaikų imitacinius vaidmenis po užsiėmimų studijoje, iš gautų atsakymų paaiškėjo, kad visų respondentų vaikai imituoja užsiėmimuose vykusias veiklas – įsidainavimo pratimus, daineles, ritmavimą, tampa muzikinių žaidimų herojais ir prašo namiškių kartu su jais įsitraukti į muzikavimo procesą namuose (*kartais vonioje girdžiu kaip dukra dainuoja daineles, o kartais girdžiu, kaip moko brolių dainuoti*

įsidainavimo pratimus ir pan.). Dėl šio amžiaus tarpsniui būdingo pomėgio pamėgdžioti suaugusius vaikai mėgsta imituoti vadovės veiksmus ir nesunkiai susiranda „mokinių“, kuriais gali būti broliai, seserys, kiemo ar darželio bendraamžiai draugai (*namuose dukra neorganizuoja užsiėmimų lėlėms, bet su drauge, kartu lankančia studiją, moko darželio grupės vaikus dainų*). Tai rodo, koks svarbus vaikui yra mokytojo vaidmuo. Taip pat jie nesunkiai gali panaudoti ir technologijas (*bendraudama su draugėmis Skype programa žaidžia užsiėmimus, vaidindama vadovę*). Daugelis respondentų nurodė, kad jų vaikai labai mėgsta imituoti koncertinę veiklą (*dukra pasiėmusi į rankas „mikrofoną“ įsijautusi dainuoja ir prašo paploti, tada visiems nusilenkia*).

Apibendrinant šią kategoriją galima teigti, kad vaiko poreikis muzikinei raiškai yra labai didelis, ir jei užsiėmimuose vykdomos muzikinio ugdymo veiklos organizuojamos patrauklia žaidimo forma, jos atliepia ir stiprina vidinę vaiko motyvaciją, todėl jam norisi dažnai kartoti šiuos veiksmus namuose ir artimojoje aplinkoje.

Tiriant respondentų vaikų patirtis, negalima neišskirti kūrybiškumo aspekto – kaip vieno svarbiausių laisvojo ugdymo muzikinio proceso segmentų. Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumą apčiuopti ir realiai apibrėžti yra labai sudėtinga, tačiau prasminga būtų įvardinti tas kūrybiškumo apraiškas (arba pradmenis), kurie išryškėjo ugdymo proceso metu, žaidybinėmis pratybomis stimuliuojant vaikų spontanišką emocinę veiklą. Respondentams buvo pateiktas klausimas *Ar pastebėjote jūsų vaiko muzikinės-meninės kūrybos apraiškų – kuria savo kūrybos daineles, pagal muziką improvizuoja judesius, koncertuoja tėvams ir artimiesiems?* Analizuojant vaiko kūrybiškumo raidą, buvo išskirta viena kategorija ir dvi ją patvirtinančios subkategorijos (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Vaiko kūrybiškumo raida lankant studiją „Rokoko“

Kategorija	Subkategorija	Subkategoriją iliustruojantis teiginys
Vaiko kūrybinės raiškos pradmenys	Dainelių ir eilėraščių kūrimas kaip ikimokyklinio amžiaus vaiko kūrybingumo išraiška	<i>Važiuojant automobiliu kuria kartu su broliu „dainas“. Brolis muša ritmą, o ji kuria melodijas ir žodžius.</i>
	Improvizuoti koncertiniai pasirodymai namuose ir artimojoje aplinkoje – erdvė ir galimybė vaiko kūrybinei raiškai	<i>Dainuoja savo kūrybines daineles močiutei, draugams ir net savo augintiniam šuniukui.</i>

Atsakydami į klausimą *Ar pastebėjote jūsų vaiko muzikinės-meninės kūrybos užuomazgų – kuria savos kūrybos daineles, pagal muziką improvizuoja judesius, koncertuoja tėvams, draugams, giminėms?* – visi respondentai akcentavo, kad jų vaikai labai dažnai kuria įvairiausias daineles ir eilėraštkus (*pastebiu, kad bando kurti eilėraščius arba bando padainuoti. Pagal girdimą muziką šoka savo sugalvotus šokius, taipogi padainuoja tėvams ir artimiesiems*). Tokia vaikų spontaniška kūryba būdinga didžiajai daugumai ikimokyklinio amžiaus vaikų, net ir nelankančių muzikinio ar meninio ugdymo užsiėmimų, tačiau yra labai svarbu kryptingai su šia kūrybine medžiaga dirbti, ją skatinti ir kritika jos neslopinti, nes čia gali slypėti ne tik kūrybiškumo šaknys, bet ir emocinio kontakto tarp vaiko ir jo tėvų stiprinimo būdas. D. Campbell (2005) šias vaiko kūrybiškumo apraiškas įvardija kaip labai vertingą kūrybinę medžiagą. Jis ragina tėvus pasinaudoti proga vaikui paaiškinti, kad jis padarė kažką ypatingo: „Papasakykite jo pakartoti dainą ir dainuokite kartu. Kartu nupieškite dainai mažą iliustraciją, padainuokite šią dainą kitiems šeimos nariams. Matydamas, kad jo natūraliai ir nesąmoningai sukurta dainelė tapo vertinga, vaikas patirs nepaprastai stiprų įspūdį. Vaikas pajus pasitikėjimą savimi, galvos apie save kaip apie kūrybingą asmenybę, kurios mintys svarbios kitiems“. Analizuojant tiriamųjų pasisakymus, galima pastebėti, kad tėvai labai palankiai stebi, vertina ir skatina savo vaikų kūrybinę raišką (*dukra labai dažnai dainuoja, kuria žodžius, šoka, prašo filmuoti kaip ji šoka, žaisdama stato spektaklius*).

Vaikas pačia savo prigimtimi ir emociškai sąranga yra kūrybiškas, todėl visus ugdymo metodus reikia pritaikyti taip, kad jie organiškai ir natūraliai su šia prigimtimi sąveikautų, jos nesistengiant pakeisti ar per stipriai paveikti. Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumą labiausiai lemia vaikų savarankiškumas ir laisvo pasirinkimo galimybių suteikimas vaikui muzikinio ugdymo procese.

Kita analizės metu išryškėjusi tema – koncertinė veikla vaiko jausenų kontekste. Šią temą sudaro kategorijos, apibūdinančios vaikų emocinius išgyvenimus prieš ir po koncerto, taip pat koncerto svarbą vaiko saviraiškos ir ugdymo(si) kontekste (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

Koncertinė veikla vaiko jausenų kontekste

Kategorija	Subkategorija	Subkategoriją iliustruojantis teiginys
Koncerto svarba vaiko saviraiškos ir ugdymo(si) kontekste	Koncertas kaip svarbi, motyvuojanti ir geras emocijas teikianti patirtis	<i>Koncertai labai svarbūs, teikia motyvacijos repetuoti. Patinka kelionės į koncertus. Dukra pasižymi kalendoriuje koncertų dienas ir labai jų laukia.</i>

	Koncerto iššūkių įveika kaip savivertę stiprinantis veiksnys	<i>Koncerto metu dukra jaučiasi drąsiai, nepameta, jei kas vyksta ne pagal repeticijas.</i>
Vaiko emociniai išgyvenimai prieš koncertą	Pasiruošimas koncertui kaip jaudinantis ir motyvuojantis procesas	<i>Prieš koncertą per dieną keletą kartų prašo paklaudyti jo, kaip dainuoja, teiraujasi, ar bus kiekvienam mikrofonas, ar laimės taurę.</i>
	Prieškoncertinis jaudulys kaip natūrali vaiko būseną	<i>Prieš koncertus mano vaikas jaučiasi ramiai, tik jaudulį pastebiu, kai lipa ant scenos.</i>
	Pasiruošimas koncertui kaip įtampą kelianti patirtis	<i>Bijo suklysti, nori žinoti, kokioje scenoje dainuos, kas dar dainuos.</i>
Vaiko emociniai išgyvenimai po koncerto	Vaiko psichologinė būseną po koncerto kaip pozityvi emocinė iškrova	<i>Dažniausiai po koncertų jaučiasi labai laiminga. Yra buvę, kad prieš koncertą labai bijojo, o po jo sakė, kad galėtų dainuoti ir dainuoti, visai nebaisu buvo.</i>

Pirmosios kategorijos formuluotė – *koncerto svarba vaiko saviraiškos ir ugdymo (si) kontekste*. Iš respondentų atsakymų išryškėja, kad koncertai vaikams yra ypatingai svarbi ir jaudinanti patirtis (*koncertai yra labai svarbūs, dukra prisimena kiekvieną koncertą, džiaugiasi jais, pasakoja praėjus ir labai ilgam laikui. Net prisimena „Pakruojo“ miesto pavadinimą, kur vyko pirmasis festivalis*). Analizuojant vaiko jausenas koncertų metu, dauguma respondentų akcentuoja ypatingai pakilią vaiko būseną (*jaučiasi laiminga, pakylėta*), drąsą ir pasitikėjimą savimi (*koncerto metu dukra jaučiasi drąsiai, nepameta, jei kas vyksta ne pagal repeticijas*), o tai labai padeda ugdant jo savivertę ir savivoką. Koncerto metu vaikui ypatingą svarbą turi sėkmės išgyvenimo patirtis, todėl labai svarbu, kad, vertinant koncerto sėkmę, pagrindinis kriterijus būtų ne rezultatas (kuris tokio amžiaus vaikų atlikime dažniausiai yra neprognozuojamas ir visoks), o vaiko pastangos ir pats dalyvavimo koncerte faktas. Iš respondentų atsakymų matyti, kad jie visada teigiamai vertina ir skatina savo vaikus jiems išgyvenant koncerto patirtis (*iš pradžių matėsi, kad dukra nelabai supranta, kas vyksta, tačiau po koncerto šventinė nuotaika, dėmesys ir pagyrimai nuteikė labai teigiamai*). Tėvų palaikymas kolektyvo ugdomojoje ir koncertinėje veikloje yra labai svarbus.

Kadangi koncertinė veikla vaikų muzikiniame ugdyme(si) užima išskirtinę vietą, vienodai svarbūs yra visi koncerto proceso segmentai – pasiruošimas koncertui, jo eiga ir vaiko emocinė būseną po koncerto. Analizuojant vaikų jausenas prieš koncertus (2 kategorija), išryškėja labai plati išgyvenamų jausmų ir emocijų skalė – nuo išgyvenamos baimės (*bijo suklysti*), ramaus laukimo (*jaučiasi ramus, laukia koncerto su gera nuotaika*), džiaugsmingo jaudulio (*toks*

laimingas laukimas būna, panašiai kaip draugės gimtadienio) iki aktyvių savarankiškų pasiruošimo veiksmų, į šį procesą įtraukiant ir šeimos narius (prieš koncertą per dieną keletą kartų prašo paklausti jo, kaip dainuoja, teiraujasi, ar bus kiekvienam mikrofonas, ar laimės taure). Visgi viena respondentė išsakė, kad jos dukrai pasiruošimas koncertams kelia psichologinę įtampą ir ji „pasimeta“. Tiriamoji pastebėjo, kad: prieš koncertus vaikų užsiėmimuose padaugėdavo taisyklių. Žinoma, savaime tai nėra blogai, tačiau esu pastebėjusi, kad dukra pasimeta. Kai iš pakankamai laisvos atmosferos užsiėmimai tampa griežtesni, dukra nesupranta, kaip elgtis ir kodėl tai vyksta, tokio amžiaus vaikui „koncertas“ ar „Kalėdų senelis“ nieko nesako ir neskatina kitokio nei įprasta elgesio. Čia reiktų pažymėti, kad šios tiriamosios dukra iš visos vaikų grupės buvo jauniausia (3,5 metų), ugdymo procese jai individualiai buvo taikomi mažiau jos poelgių laisvę varžantys metodai, tačiau greičiausiai jie buvo nepakankami – tokio amžiaus vaikams galbūt reiktų dar laisvesnės ugdymo pedagogikos taktikos. Ši mergaitė nuo pat studijos lankymo pradžios nenorėdavo elgtis kaip kiti grupės nariai – jai nepatikdavo kartu stovėti, atlikinėti kolektyvinių užduočių, atrodė, kad tai, kas vyksta pamokoje, jos nedomina. Įdomu tai, kad, pasak jos mamos, namie ji puikiausiai dainuodavo visas užsiėmime dainuotas daineles bei įsidainavimo pratimus ir labai noriai eidavo į pamokėles. Tą žinodama, aš leisdavau jai vaikščioti po klasę, jai patikdavo atsigulti ant grindų, žaisti su savo atsineštais žaislais. Tačiau prieš koncertą buvo pakeista taktika ir jos buvo prašoma, kad stovėtų kartu su vaikais ir kartu dainuotų. Tai jai sukėlė įtampą, mergaitė „pasimetė“. Reflektuojant šią patirtį būtų prasminga pridurti, kad dauguma muzikos pedagogų prieš vaikų koncertus išgyvena tą pačią įtampą – vaikai, o ypač ikimokyklinukai, yra tokie neprognozuojami, o norisi, kad jie pasirodytų kuo geriau, kad mokinių tėvai ir kolegos įvertintų, kad ši mokytoja gerai paruošia vaikus... Dar giliau analizuojant šią situaciją galima įvardinti, kad, sugriežtinus pedagoginę taktiką tos mergaitės atžvilgiu, iš tiesų išryškėjo mano nepasitikėjimas to vaiko galiomis – kad ji tikrai gali per koncertą puikiai pasirodyti. Ji, beje, per koncertą pasirodė puikiai, viską sudainavo, nepamiršo žodžių, buvo labai organiška ir „skėlė“ keletą netikėtų improvizacijų, kurios pralinksmino publiką.

Trečioji kategorija buvo išskirta siekiant išryškinti vaikų išgyvenamus jausmus ir emocijas po koncerto. Čia visi respondentai pabrėžė išskirtinai pozityvias vaikų būsenas: *Po koncertų vaikas jaučiasi pakylėtas ir laimingas. Savo koncerto įrašu dalijasi su artimaisiais, atkartoja koncerte dainuotas daineles. Koncerto patirtis apvainikuoja visas užsiėmimuose įdėtas pastangas, vaikas gauna išskirtinį dėmesį, o kur dar gėlės, dovanėlės ir artimųjų plojimai – visa tai motyvuoja ir įkvepia dar didesnėms pastangoms. Visgi daugumai ikimokyklinio amžiaus*

vaikų ant scenos puikiai atlikta daina nėra svarbiausias koncerto momentas. Jiems daug svarbiau kitos detalės – jo vilkimas gražus rūbas, mikrofonas rankoje, artimųjų dovanėlės, dėmesys. Tačiau dalis vaikų išgyvena pakilias emocijas dainuodami ir muzikuodami: *Dažniausiai po koncertų dukra jaučiasi labai laiminga. Yra buvę, kad prieš koncertą labai bijojo, o po jo sakė, kad galėtų dainuoti ir dainuoti, visai nebaisu buvo.* Iš tiesų – koks bebūtų rezultatas – visi vaikai ant scenos ir kiekvienas pagal savo galimybes stengiasi kuo geriau viską atlikti, ir tas pastangas būtina įvertinti. O jaudulys prieš koncertą ir dainavimo scenoje prieš žiūrovą patirtis – visa tai suteikia vaikui pozityvią emocinę išprovokaciją ir būseną, kuri įsimenama ilgam laikui: *Dukra prisimena kiekvieną koncertą, džiaugiasi jais, pasakoja praėjus ir labai ilgam laikui.* Tėvams ir pedagogui, vertinant koncertinės veiklos rezultatus, labai svarbu būtų pasirinkti tinkamus kriterijus: ar vaiko koncertinio pasirodymo sėkmingumą ir pasisekimą lemia švariai ir profesionaliu požiūriu nepriekaištingai atliktas kūrinys, ar vaiko mėgavimasis atlikimo procesu, nors atlikimas ir nelabai tobulas? Šis klausimas šiandien nepraranda savo aktualumo.

Išanalizavus tiriamųjų pasisakymus apie jų vaikų emocines patirtis koncertinės veiklos procese, galima teigti, kad koncertinė veikla muzikiniame ugdyme yra vienas svarbiausių ir labiausiai vaiką motyvuojančių veiksnių, galinčių padėti jam ugdyti savivertę, pasitikėjimą savimi, tobulinti muzikinius gebėjimus, suvokti save ir savo unikalią vietą bendraamžių kolektyve. Koncerto rezultatus vertinant ne kaip baigtinį rezultatą, o kaip natūralią muzikinio proceso pasekmę, paliekama daugiau laisvės vaikų saviraiškai, improvizacijai ir teisei suklysti. Tą galimybę suteikia pasirinkti laisvojo ugdymo pedagogikos principai.

Analizuojant devintojo tyrimo klausimo *Ką jūsų vaikas muzikinio ugdymo procese laiko nesėkme, gal būt jis yra ją išgyvenęs?* atsakymų duomenis, buvo išskirta viena kategorija ir viena ją patvirtinanti subkategorija (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

Vaiko nesėkmės išgyvenimo patirtys muzikinio ugdymo procese

Kategorija	Subkategorija	Subkategoriją iliustruojantis teiginys
Nesėkmės išgyvenimas ugdymo procese	Patirta nesėkmė kaip vėlesnės baimės suklysti priežastis	<i>Per vieną koncertą, dainuodama su drauge, dukra pamiršo žodžius. Labai stipriai dėl to išgyveno, bijo iki šiol. Prieš lipant į sceną jai visada „suka“ pilvą.</i>

Atsakydami į užduotą klausimą, dauguma respondentų pabrėžė, kad jų vaikai studijos ugdymo procese didesnių nesėkmių nepatyrė arba jie to nepastebėjo, išskyrus kelis atvejus, kai *vaikas labai pergyveno, kad per koncertą negavo atskiro mikrofono*“ arba *dukra visada*

susierzina, kai šalia stovinti draugė labai juda ir trukdo dainuoti. Vokalo studijos „Rokoko“ vienas pagrindinių ugdymo principų – sukurti vaikui saugią aplinką ir suteikti sėkmės džiaugsmą. Ikimokyklinio amžiaus vaikams žaidimo forma ugdomi įvairūs muzikiniai gebėjimai – vokaliniai, kvėpavimo pagrindų, ritmikos, intonacijos. Jei vaikas, pavyzdžiui, blogai intonuoja, niekada jam nėra sakoma, kad jis kažką daro ne taip. Tokio amžiaus vaikui pasakius, kad jis neintonuoja, nuo šios pastabos intonacija tikrai akimirksniu nepagerės, tačiau vaikas gali užfiksuoti, kad jis kažką blogai daro, ir dėl to gali atsirasti bereikalinga įtampa. Intonacija paprastai pagerėja laikui bėgant, darant žaidybines pratybas ir per daug į tai nesikoncentruojant. Ikimokyklinio amžiaus vaikams labai būdinga psichologinė padarytų klaidų fiksacija, padarius klaidą jiems būna sunku ją ištaisyti, todėl, pateikiant naują ugdymo medžiagą arba dainelę, labai svarbu ją pateikti taip, kad iš pat pradžių vaikai įsisavintų teisingai.

Gėda, kurią ikimokyklinukas patiria nesėkmės atveju, gali sukelti grėsmę pasitikėjimui, savivertei ir sėkmingam įvykių patyrimui (Simonavičienė, 2014), todėl labai svarbu muzikiniame ugdyme vaikui patyrus nesėkmę, jos neakcentuoti. Viskas, ko galima norėti iš tokio amžiaus dainininko – kad jis paprastai, natūraliai, neforsuodamas balso dainuotų jam patogiu diapazonu nesudėtingą ir nuotaikingą repertuarą, kuris vaikui suteiktų geras emocijas.

Ikimokykliniame amžiuje dažniausiai prasideda sėkmių bei nesėkmių patyrimo procesas, vaikams intensyviai tarpusavyje bendraujant ir žaidžiant įvairius žaidimus (Simonavičienė, 2014). Nesėkmių patyrimas ugdymo procese yra neišvengiamas, ir kelios respondentės pasidalijo savo vaikų nesėkmių išgyvenimais: *Per vieną koncertą, dainuodama su drauge, dukra pamiršo žodžius. Labai stipriai dėl to išgyveno, bijo iki šiol. Prieš lipant į sceną jai visada „suka“ pilvą.* Tai dažnai per vaikų koncertus pasitaikanti situacija – vaikai neretai per koncertus pamiršta žodžius, pamiršta laiku įstoti ir pan., bet lygiai taip pat greitai pamiršta ir šias nedideles nesėkmes. Ši mergaitė, pasak jos mamos, yra *perfekcionistė, sunkiai sau atleidžianti klaidas, tai kartais tenka įdėti daug pastangų, kad įrodyčiau, jog visi žmonės daro klaidas, ir iš jų mes mokomės.* Kitas atvejas, kai respondentės vaikas, repetuodamas namie vienoje dainelės vietoje suklydo, *jis taip susinervino, kad nuėjęs į kitą kambarį ilgai repetavo tą vietą, kol pavyko, jo manymu, gerai padainuoti.* Abi situacijos rodo tai, kokie reiklūs sau kartais gali būti ikimokyklinio amžiaus vaikai ir kaip sunku gali būti nustatyti gilumines to priežastis. Todėl studijos tikslas yra sukurti vaikui saugią aplinką, kurioje jis galėtų nebijoti daryti klaidų ir, jei būtina, padėti vaikui jas taisyti. Pasak D. Augienės (2001), mokytojas gali padėti mokiniui kitaip pažvelgti į save, savo galias, pakilti mokytojo, draugų ir savo akyse. Šiam tikslui reikia kurti pedagogines situacijas, kurios suardytų mokinių savęs žlugdymo modelius – įsitikinimus apie

sėkmės ir nesėkmės priežastis. Pedagoginių sėkmės situacijų tikslas – šalinti neteisingas sėkmės ir nesėkmės atribucijas, skatinti vaiko pasitikėjimą savimi ir formuoti sėkmės motyvaciją.

Kita tema, išryškėjusi analizuojant respondentų pasisakymus – tai vaiko motyvacijos, kaip vieno svarbiausių muzikinio ugdymo proceso aspektų, tema. Išskirta viena kategorija ir trys ją patvirtinančios subkategorijos (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

Vaiko motyvacija kaip vienas svarbiausių muzikinio ugdymo proceso aspektų

Kategorija	Subkategorija	Subkategoriją iliustruojantis teiginys
Vaiko motyvaciją palaikantys veiksniai muzikinio ugdymo procese	Palaikanti tėvų įtaka kaip svarbiausias vaiko motyvaciją palaikantis veiksnys	<i>Visuomet paskatiname pagyrimu, įvertiname pastangas ir darbą (pvz. „stengeisi, todėl tau puikiai sekėsi“). Po koncerto buvo paskatinimas, tačiau nematerialus, o mėgstama veikla drauge su šeima.</i>
	Dalyvavimas koncertuose ir kelionėse kaip motyvaciją stiprinanti veikla	<i>Galimybė koncertuoti jau savaime vaikus motyvuoja stengtis, lankyti repeticijas. Labai laukia koncertų – tai didelė šventė, įtampos nejaučia, atvirkščiai – labai laukia ir džiaugiasi.</i>
	Žaidybiniai ugdymo metodai kaip susidomėjimą ir pasitenkinimą skatinanti veikla	<i>Dukra labai mėgsta užsiėmimus, nes juose daug žaidimų, linksma, po užsiėmimų visada būna geros nuotaikos.</i>

Motyvacija – pagrindinė asmenybės brendimo, raidos varomoji jėga. Mokymosi procese ypač svarbi gerų rezultatų motyvacija (laimėjimų motyvacija) – sėkmės, laimėjimo poreikis, noras padaryti ką nors gerai, noras matyti savo laimėjimų rezultatą. Mokymosi motyvaciją ypač sustiprina laukiama sėkmė (Augienė, 2001). Ikimokyklinio amžiaus vaikų motyvacija ugdančiai veiklai yra labai nepastovi ir kintanti, todėl jai palaikyti būtina nuolatinė tėvų pagalba. Analizuojant respondentų atsakymus į klausimą apie vaikų skatinimą muzikinio ugdymo procese (2 subkategorija), išryškėjo visų tiriamųjų noras ir interesas palaikyti bei visokeriopai skatinti vaikus, kad jie ne tik galėtų tobulinti savo muzikinius bei kognityvinius gebėjimus, bet ir jaustų šeimos narių palaikymą: *Dažniausiai skatiname žodžiu, džiaugiamės kartu pavykus ir kalbamės, jei kas nesiseka. Stengiamės, kiek įmanoma, kad visa šeima dalyvautų vaiko pasirodymuose ir taip parodyti, kad vaiko veikla mums svarbi. Tėvai taip pat skatina vaikus gėlėmis ir dovanėlėmis (pagiriame, nuperkame žaislą; visada stengiamės palaikyti gerais žodžiais, o kartais palepiname ir mažomis dovanėlėmis). Tėvai ir artimieji yra tie asmenys, kurių*

palaikymas vaikams yra pats svarbiausias, ir dažnai tenka matyti, kaip vaikai džiaugiasi, kai žino, kad jo koncertinį pasirodymą stebės abu tėvai, ir jų nusiminimą, jei, pavyzdžiui, močiutė ar senelis negali ateiti į koncertą. Viena respondentė pabrėžė, kad vaikus skatina visais atvejais: *Vaikus skatiname visada juos girdami, nepaisant to, ar jiems pasisėkė, ar nepasisėkė. Po koncertų visada apdovanojame aplodismentais, dažnai padovanojame gėlių ir, žinoma, visada juos pagiriame, kad jie šauniai pasirodė, kokie jie buvo drąsūs ir pan.* Tėvai taip pat gali palaikyti ir paskatinti vaiką griežtesniu paraginimu jei jis, pavyzdžiui, neturi ūpo eiti į repeticiją, taip pat pasikalbėti su vaiku, jei jis užsiėmimo buvo per daug išsiblaškęs arba nederamai elgėsi – nesilaikė nustatytų elgesio ribų. Visos šios tėvų palaikymo ir skatinimo formos stiprina vaikų motyvaciją ir padeda jo ūgčiai.

Kitas vaiko motyvaciją stiprinantys veiksnys yra dalyvavimas koncertuose ir koncertinėse kelionėse (2 subkategorija). Ikimokyklinio amžiaus vaikui ne visi įspūdžiai įsimena ilgesniam laikui. Per dieną įvykę pokalbiai su bendraamžiais, žaidimai su kompiuteriu ir žaislais – visa tai pozityviai įtraukia vaiką, bet jis greitai tuos įspūdžius būtų linkęs pamiršti, jei artimieji nepadėtų jiems jų reflektuoti. Iš tiriamųjų pasisakymų išryškėjo, kad koncertinės patirtys vaikui įsimena ilgam laikui, ir tai rodo, kad: *Koncertai yra labai svarbūs. Ji prisimena kiekvieną koncertą, džiaugiasi jais, pasakoja praėjus ir ilgam laikui. Net prisimena „Pakruojo“ miesto pavadinimą, kur vyko pirmasis festivalis.* Koncertas sukuria šventės situaciją, todėl vaikas jo laukia panašiai kaip laukiama gimtadienio arba kitos svarbios šventės (*laukia koncerto su gera nuotaika*). Kita respondentė teigia, kad *galimybė koncertuoti jau savaime vaikus motyvuoja stengtis, lankyti repeticijas.* Vaikas koncertinio pasirodymo scenoje metu išgyvena labai stiprias, įsimenančias ilgesniam laikui emocijas, dėl to jis dar ir dar nori patirti tuos pačius pozityvius išgyvenimus, ir tai stiprina jo motyvaciją lankyti užsiėmimus.

Studijos ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinis ugdymas organizuojamas taip, kad vaikui būtų sukuriamas sėkmės situacija saugioje aplinkoje. Tam labai padeda įvairios žaidybinės pratybos, į kurias ikimokyklinukai mielai įsitraukia (3 subkategorija). Drauge su vaikais kuriamos improvizuotos muzikinės istorijos, kur vaikas yra ne tik dalyvis, bet ir jų kūrėjas. Įvairūs muzikiniai gebėjimai ugdomi taip pat žaidimo forma. Pasak respondentės, *dukra labai mėgsta užsiėmimus, nes juose daug žaidimų, linksma, po užsiėmimų visada būna geros nuotaikos, nes jai gerai sekėsi.* „Vaikas nelaimingas ten, kur jis negali žaisti“ – viename seminare išgirsta mintis skatina ir toliau naudoti žaidybinius metodus, vengti situacijų, kur muzikinis ugdymas pasidaro vaikui nuobodus, nekelti ikimokyklinukui uždavinių, kurie ne pagal jo jėgas. Kaip teigia D. Augienė (2001), svarbu pastebėti vaiko dvejimą, sutrikimą, baimę

aptikus sunkesnę užduotį. Mokytojas gali priminti vaikui jo gebėjimą susikaupti, valingumą, kūrybiškumą. Pagyrimas, pasidžiaugimas – gera mokytojo nuomonė apie jį kaip mokinį, vaikui labai svarbi. Jei sėkmė veikloje lieka nepastebėta ir jos nepatvirtina aplinkiniai, dažniausiai ji nesukelia didesnių savęs vertinimo lygio pakitimų (Augienė, 2001).

Apibendrinant išanalizuotus vaiko motyvaciją stiprinančius veiksnius, galima teigti, kad vaiko motyvacija ir toliau lieka vienu svarbiausių muzikinio ugdymo aspektų, todėl pedagogui labai svarbu nuolat stebėti, kad vaikas ugdymo procese ne tik tobulintų savo gebėjimus, bet ir saugiai, gerai jaustųsi, būdamas bei veikdamas savo bendraamžių grupėje, mėgstamoje veikloje.

Interviu tyrimo metu respondentai buvo klausiami: *Ar išryškėjo jūsų vaiko lūkesčiai lankant šią studiją? Kokie jie?* Tai yra vienas svarbiausių šio tyrimo aspektų. Reflektuojant šio klausimo turinį galima teigti, kad vaiko lūkesčių nustatymą kokiais nors veiklai lemia tai, kokias emocijas toji veikla sukelia. Pasak respondentės: *Šiuo metu vaikas savo lūkesčių dar per daug neišreiškia, bet man svarbiausia, kad aš matau, jog ji parsineša geras emocijas ir tobulėja profesionaliai.* Dauguma respondentų įvardijo, kad stipriausias emocijas vaikai išgyvena koncertų metu. Koncertinė veikla motyvuoja vaiką, sukuriama sėkmės situacija, kurioje vaikas gauna dėmesį ir jaučiasi įvertintas. Viena respondentė perteikė savo sūnaus žodžius: *Kai išmoksiu pas Rasą gerai dainuoti, lipsiu ant scenos dainuoti ir grosiu gitara.* Ikimokyklinio amžiaus vaikui labai sunku įvardinti savo vidinius poreikius, tačiau drąsiai galima teigti, kad muzikinio ugdymo procese vienas svarbiausių vidinių vaiko poreikių yra tai, kad nebūtų slopinama kūrybiška jo prigimtis ir jam būtų leidžiama žaisti – per žaidimą, emocijas ir vaizdinių pasaulį atskleidžiant muzikos grožį ir didžiulį vaiko potencialą: *Manau, kad visi dukros lūkesčiai pateisinti. Matau, kokia laiminga eina repetuoti. Išsipildė jos svajonė koncertuoti didelėse scenose.*

Tėvų požiūrio į muzikinio ugdymo procesą analizės metu išryškėjo ir jų požiūris į studijos muzikinio ugdymo poveikį vaiko ūgčiai – paskutinė šio empirinio tyrimo dimensija. Išskirta viena kategorija ir penkios ją patvirtinančios subkategorijos (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

Muzikinio ugdymo proceso studijoje poveikis vaiko asmeninei ūgčiai tėvų požiūriu

Kategorija	Subkategorija	Subkategoriją iliustruojantis teiginys
Vaiko ūgtį skatinantis studijos ugdymo procesas	Vaiko vokalinių gebėjimų plėtimas	<i>Išmoko gražiau dainuoti, patobulėjo balsas.</i>
	Vaiko kūrybiškumo augimas	<i>Didesnis susikoncentravimas, kūrinio nuotaikos pajautimas ir emocinis jos perteikimas, kūrybiškumas.</i>

	Vaiko vertės formavimas	<i>Studijos užsiėmimų lankymas turi teigiamos įtakos dukters meniniam ugdymui, nes padeda ugdyti ją kaip asmenybę, plečia akiratį, ugdo meninį suvokimą ir stiprina pasitikėjimą savimi.</i>
	Vaiko kognityvinių gebėjimų tobulėjimas	<i>Didžiausios naudos, gautos iš vokalo studijos – išlavinta atmintis, drąsa, saviraiška</i>
	Priklausymo bendruomenei jausmo ugdymas	<i>Be to, ir visos kitos naudos, gaunamos bendraamžių ir bendraminčių kolektyve, draugystės: bendrumo jausmas, priklausymas bendruomenei.</i>

Tėvų nuomone, studijos muzikinis ugdymas daro poveikį vaiko asmenybės augimui – ugdo ne tik vaiko individualius muzikinius gabumus ir gebėjimus, ne tik žadina kūrybines galias, bet ir ugdo vaiko kognityvinius gebėjimus bei socializaciją. Ikimokykliniame amžiuje, vykstant sparčiai vaiko emocinei raidai, patirtos emocijos turi didelės reikšmės tolimesnei vaiko psichosocialinei raidai. Muzikinis ugdymas remiantis laisvojo ugdymo pedagogikos principais padeda vaikui atsiskleisti, atrasti įvairiausio spektro emocijų, jas išgyventi ir įvardinti. Respondentė įvardija, kad dukrai *atsirado kūrinio nuotaikos pajautimas ir emocinis jos perteikimas bei kūrybiškumas*. Kiti tiriamieji teigia, kad vaiko savivertės kėlimui, drąsos įgavimui, savarankiškumo ugdymui ir sėkmės situacijų išgyvenimui ypač svarbi yra studijos koncertinė veikla: *dalyvavimas koncertuose padėjo dukrai įgyti drąsos ir pasitikėjimo savimi, nufilmuotus video dažnai mėgsta žiūrėti ir pasakoja kaip ji dainavo per koncertą*. Vaikas, drauge su bendraamžiais dalyvaudamas muzikinio ugdymo procese, taip pat įgijo svarbių bendravimo ir bendruomeniškumo įgūdžių – iš šiam amžiaus tarpsniui būdingo egocentiškumo vaikas skatinamas atsiverti pozityvioms kūrybinėms patirtims, kurios veda į praturtinantį santykį su aplinka bei bendraamžiais: *Be to, ir visos kitos naudos, gaunamos bendraamžių ir bendraminčių kolektyve: draugystės, bendrumo jausmas, priklausymas bendruomenei*. Ugdomoji muzikinė veikla taip pat pasitarnauja artimesnių ir glaudesnių santykių su šeima ir artimaisiais puoselėjimui – vaikas turi galimybę jausti nuolatinį tėvų rūpestį, patirti, kad jo muzikinė veikla yra svarbi, kad jis drauge su šeima įgyvendina svarbaus savo gyvenimo etapo projektą – saviraiškos ir kūrybinės raiškos realizavimą.

Išanalizavus studijoje taikomų laisvojo ugdymo metodų poveikį visuminei vaiko ūgčiai galima teigti, kad šie metodai, ugdymo procese teigiamai paveikę vaiko asmenybės ūgtį, padeda svarius pamatus sėkmingam tolimesniam muzikiniam ugdymui, neužveriant kelio į autentišką kūrybinę ir emocinę raišką.

IŠVADOS

1. Išanalizavus ugdymo paradigmos sampratą ir bruožus, apžvelgus paradigmu kaitos sąlygas bei tendencijas, išaiškėjo, kad ugdymo paradigmu kaita – sudėtingas procesas, sąlygotas kiekvieno istorinio laikotarpio ugdymo siekių ir ugdymo filosofijos teorijų. Ugdymo realybėje labiausiai išryškėjo klasikinio ir laisvojo ugdymo paradigmos. Daugelis dabartinių mokymo sistemų yra grindžiamos klasikine ugdymo paradigma, ne išimtis ir neformalusis muzikinis ugdymas, kuris vis dar ženkliai paveiktas idealizmo, realizmo, neotomizmo ir materializmo apraiškų. Apžvelgus šias ugdymo koncepcijas, išryškėja pagrindiniai jų bruožai: mokytojas kaip centrinė ugdymo figūra ir žinių perteikėjas, vyrauja pedagoginio poveikio būdas, ugdytinis nėra lygiavertis pedagoginio proceso dalyvis, o pasyvus objektas, turintis įsisavinti žinias. Ugdymo kokybę lemia rezultatai, o įgyti gebėjimai yra be visuminio holistinio asmenybės konteksto.

2. Išanalizavus laisvojo ugdymo koncepcijų bruožus ir šios paradigmos raišką dabartinėje ugdymo realybėje, išaiškėjo, kad laisvojo ugdymo paradigma – į vaiką orientuotų ugdymo koncepcijų visuma. Šios paradigmos tikslas – ugdyti kūrybingas, laisvas, aktyvias ir save atskleidžiančias asmenybes. Laisvojo ugdymo pedagogika, atsižvelgdama į vaiko prigimtį, siekia sudaryti kuo palankesnes sąlygas atskleisti ugdytinio vidinėms galioms ir gebėjimams. Laisvojo ugdymo pedagogikos principai: žinios yra ne ugdymo tikslas, o priemonė tikslui pasiekti, įgūdžiai ir mokėjimai – ne ugdymo pagrindas, o mokinio raiškos įrankis, kūrybinė veikla – ne nulemta įgimtų gebėjimų, o kūrybinės raiškos pagrindas, esminis ugdymo tikslas – emocinės vertybinės nuostatos.

3. Išanalizavus mokslinę, pedagoginę bei psichologinę literatūrą, išaiškėjo, kad ikimokyklinis amžius turi savo raidos ypatybes, kurias būtina suprasti, norint įvertinti vaikų muzikinio ugdymo(si) poreikius. Ikimokyklinio amžiaus vaikai visais aspektais vystosi labai sparčiai, taip pat dinamiškai vystosi jų gebėjimai, tačiau šių vaikų išsivystymas dar labai skiriasi nuo jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų. Todėl, numatant muzikinio ugdymo turinį, labai svarbu pritaikyti žinias apie ikimokyklinio amžiaus vaikų raidos ypatybes. Taip pat reikia atsižvelgti į tai, kad kiekvienas vaikas vystosi individualiai, todėl ugdymas turi būti individualizuotas, t. y. pritaikytas prie kiekvieno vaiko poreikių.

4. Apžvelgus ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinio ugdymo turinį, išaiškėjo, kad, taikant ugdymo veiklos formas, tikslinga remtis kompleksiško principu, kuris sudaro sąlygas laisvai ir visapusiškai diferencijuoti bei individualizuoti darbą pagal vaikų muzikinius gabumus ir polinkius. Pasitelkiant muzikinio ugdymo veiklos formų įvairovę ugdomi vaikų muzikiniai

gebėjimai – intuityvus ir sąmoningas muzikos bei muzikinės kalbos suvokimas, balso diapazono įvaldymas, ritmo pojūtis, kūrybiškumas ir emocijų raiška, dėmesio valdymas, muzikinės atminties lavinimas, melodijos ir dermės jausmas, muzikinių vaizdinių įsisąmoninimas.

5. Aptarus muzikinio ugdymo organizavimo galimybes remiantis laisvojo ugdymo paradigmos idėjomis, išaiškėjo, kad laisvojo ugdymo pedagogikos metodai, savo pamatiniais principais – tikėjimu vaiko galimybėmis, vaiko savasties atskleidimu ir kūrybinių galių puoselėjimu – atliepia vaiko poreikius ir interesus. Čia esminis vaidmuo tenka ugdytojui, nuo kurio etinių bei vertybinių nuostatų ir gebėjimo užmegzti autentišką santykį su ugdomuoju priklauso, kaip skleisis vaiko prigimtiniai gebėjimai ir galios. Pristatyti ugdymo metodai praplečia vaikų muzikinės raiškos bei interpretacijos galimybes, įprasminant ugdymo turinį, kur pagrindinis dėmesys skiriamas vaikui ir jo tikriesiems kūrybinės raiškos poreikiams.

6. Po atliktos teorinės tyrimo objekto analizės buvo suformuluoti klausimai ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvams, siekiant atskleisti jų požiūrį į ugdymo procesą ir jo rezultatus. Atlikus tyrimo duomenų analizę, paaiškėjo, kad vokalo studijoje „Rokoko“ taikomi laisvojo ugdymo pedagogikos metodai daro teigiamą poveikį vaiko asmenybės augimui – ugdo vaiko muzikinius gebėjimus ir kūrybinę raišką. Žaidybiniai ugdymo metodai skatina vaikų susidomėjimą ir pasitenkinimą muzikiniu procesu. Ugdymas studijoje teigiamai veikia ne tik vaiko muzikinius gebėjimus, bet ugdo ir emocinius bei kognityvinius gebėjimus. Tai akivaizdžiai įrodo kokybinio tyrimo metu surinkti studijos ugdytinių tėvų teiginiai. Iš jų išryškėja, kad vaikas ugdymo procese jaučiasi saugiai, į jo poreikius yra atsižvelgiama. Tyrimo rezultatai parodė, kad labai svarbus vaidmuo šiame procese tenka ugdytinių tėvams. Jų teigiamas požiūris į vaiko muzikinę veiklą palaiko ir stiprina vaikų motyvaciją – vieną svarbiausių vaiko muzikinio ugdymo proceso aspektų.

Kokybinio tyrimo būdais išanalizuoti informantų teiginiai ir analizės rezultatai patvirtino hipotezę, kad laisvojo ugdymo pedagogikos metodai yra paveikūs ir reikšmingi, ugdant vaiko muzikinius gebėjimus, puoselėjant kūrybišką asmenybę.

LITERATŪRA

1. Amonašvilis Š. (2009). *Gyvenimo mokykla. Mokyklos tiesos*. Vilnius: Adrena.
2. Artimavičiūtė S. (2016). *Neformalus meninis ugdymas kaip priemonė vaiko, turinčio specialiuosius ugdymosi poreikius, gebėjimams ugdyti*: magistro darbas. Lietuvos edukologijos universitetas. Vilnius.
3. Augienė D. (2001). Pedagoginės sėkmės situacijos sudarymas ugdant mokinių laimėjimų motyvaciją. *Pedagogika*. 54, p. 5–11.
4. Balčytis E. (2002). Kompleksinio muzikinio ugdymo V-X klasėse sistemos principai. *Pedagogika*. 64, p. 27–33.
5. Balsytė I. (2013). *Priešmokyklinio amžiaus vaikų emocinių ir kognityvinių gebėjimų ugdymas muzikine veikla*: magistro darbas. Šiaulių universitetas.
6. Баренбойм Л. (1983). *Музыкальное воспитание в Венгрии*. Москва: Советский композитор.
7. Bitinas B. (2013). *Rinktiniai edukologijos raštai*. Vilnius: Edukologija.
8. Bitinas B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
9. Bruzgelevičienė R., Žadeikaitė L. (2008). Ugdymo paradigmų kaita XX-XXI a. sandūroje – unikalus Lietuvos švietimo istorijos reiškiny. *Pedagogika*. 89, p. 18–27.
10. Campbell D. (2005). *Mocarto muzikos poveikis vaikams*. Kaunas: Kalendorius.
11. Chrapan S. (2017). *Mokytojo savivaizdis ugdymo paradigmų kaitos kontekste: būsimųjų muzikos mokytojų požiūrio analizė*: magistro darbas: Šiaulių universitetas.
12. Далькроз Э. Ж. (2002). *Ритм*. Москва: Классика.
13. Daugėlienė J. (2017). *Kūrybiškumo ugdymas taikant muzikinę improvizaciją*. Monografija. Vilnius.
14. Dewey, J. (2013). *Demokratija ir ugdymas. Įvadas į ugdymo filosofiją*. Klaipėda: Baltic Printing House.
15. Dodge D.T., Colker L.J., Heroman C. (2002). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas*. Vilnius: Presvika.
16. Duoblienė L. (2006). *Šiuolaikinė ugdymo filosofija: refleksijos ir dialogo link*. Vilnius: Tyto Alba.
17. Gabnytė G. (2011). Edukacinių pokyčių vaikų muzikos mokykloje galimybės laisvojo ugdymo paradigmos kontekste. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, nr. 4, p. 21–28.

18. Gabnytė G. (2014). Muzikos mokyklų pedagogų profesinės nuostatos edukacinių paradigimų kaitos kontekste. Daktaro disertacija. Šiaulių universiteto leidykla.
19. Girdzijauskienė R. (2003). *Vaikas, muzika, kūryba*. Vilnius: Gimtasis žodis.
20. Girdzijauskienė R. (2004). *Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas muzikine veikla*. Klaipėdos universitetas.
21. Girdzijauskienė R. (2005). Muzikos pedagogų požiūrio į mokinių kūrybiškumo raišką per muzikinę veiklą ypatumai. *Pedagogika*, 78. p. 36–43.
22. Grudžinskytė A., Norvilienė A., Grudžinskienė V. (2009). 5-6 metų vaikų kūrybiškumas: pedagogų ir tėvų požiūris. *Pedagogika*, 96. p. 95–102.
23. Jazdauskaitė S. *Muzikinės veiklos rūšys ir mokymo(si) metodų taikymas bendrojo lavinimo mokyklų pirmos klasės muzikos pamokose*: magistro darbas: Lietuvos edukologijos universitetas.
24. Jovaiša I. (2001). *Ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius: Agora.
25. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
26. Jucevičiūtė-Bartkevičienė V. (2015). Vaikų vokalinis ugdymas ikimokykliniame amžiuje. *Vilnius*: Lietuvos edukologijos universitetas.
27. Juodaitytė A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis edukologinis aspektas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
28. Juodaitytė A. (2004). Vaikystės pedagogo pasaulėžiūrinė koncepcija: laisvojo ugdymo kontekstas. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367156572318/J.04~2004~1367156572318.pdf>.
29. Juodaitytė A., Gumuliauskienė A. (2004). Ankstyvojo muzikinio ugdymo pedocentristinių paradigimų kaita. Šiaulių universitetas.
30. Kaffemanienė I., Sereikienė V. (2003). Ikimokyklinio amžiaus vaikų emocinės raidos ir elgesio sutrikimų korekcija. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2003~1367187102750/>.
31. Kanevičienė E. (2008). *2-4 metų amžiaus vaikų socialinių ir kognityvinių gebėjimų ugdymas muzikine veikla*: magistro darbas. Vilniaus pedagoginis universitetas.
32. Katinienė A., Vaičienė A. (2001). Muzika vaikų darželyje. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
33. Konstantinovas N., Medinskis J., Šabajeva M. (1978). *Pedagogikos istorija*. Vilnius: Mokslas.

34. Kriščiūnaitė A. (2018). Formalusis mokinių vertinimas neformaliajame muzikiniame vaikų švietime: mokinių, mokytojų ir tėvų patirtys. Daktaro disertacija.
35. Kviešienė G., Petronienė O. (2007). Neformaliojo vaikų švietimo prieinamumas. *Socialinis ugdymas*. Nr. 3 (14).
36. Lietuvos respublikos švietimo įstatymas, 2011 m. kovo 17d. Nr. XI – 1281. Vilnius.
37. Lukšienė, M. (2000). *Jungtys*. Vilnius: Alma litera.
38. Miller A. (2011). *Gabaus vaiko drama ir tikrosios savasties paieška*. Vilnius: Vaga.
39. Miller A. (2012). *Kūno maištas*. Vilnius: Vaga.
40. Mikailionis M. (2009). *Neformaliojo vaikų ugdymo kokybė ir jos tobulinimas*: magistro darbas. Vilniaus pedagoginis universitetas.
41. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2012 m. kovo 29 d. įsakymo Nr. V – 554 redakcija.
42. Paurienė L. (2012). Neformaliojo ugdymo aktualijos. Vilnius, ŠMM švietimo aprūpinimo centras.
43. Pečeliūnas R. (2004). Vaikų meninės dvasinės kultūros ugdymas chore. Prieiga per internetą:<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367190381176/J.04~2004~1367190381176.pdf>.
44. Pečeliūnas R. (2006). Neformalus pradinių klasių mokinių ugdymas menine veikla. ŠU.
45. Pečeliūnas R. (2013). Neformali meninė veikla kaip dvasingumo ugdymo forma. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, nr.1, p. 44–48.
46. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa (2014). LR Švietimo ir mokslo ministerija.
47. Remeikienė L. (2017). *Neformaliosios muzikinės veiklos poveikis ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinei raidai – tėvų požiūrio analizė*: magistro darbas. ŠU.
48. Ruškus J., Žvirdauskas D., Stanišauskienė V. (2009). *Neformalusis švietimas Lietuvoje. Faktai, interesai, vertinimai*. Mokslo studija. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
49. Simonavičienė L. (2014). *Vaikų sėkmės ir nesėkmės žaidžiant darželyje*. Žvirblių takas, Nr. 1, p. 42 – 46. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2014~1485794866826/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.

50. Strakšienė D., Kardašienė A. (2019). *Įtraukiojo ugdymo raiška meninės/muzikinės veiklos kontekste*. Šaltinis iš mokslinės konferencijos „Tiltai į ateities muzikinį ugdymą“. Klaipėda, 2019-10-25.
51. Survutaitė D. (2006). Papildomojo ugdymo koncepcija reformuotoje Lietuvos švietimo sistemoje XX a. pabaigoje. *Tiltai*, nr. 4, p. 107–119.
52. Šečkuvienė H. (2004). *Vaiko muzikinių gebėjimų ugdymas*. Vilnius: VPU leidykla.
53. Šiuikienė L. (2009). *Bendrojo lavinimo mokyklos mokinių poreikių tenkinimas neformalaus ugdymo būdu*: magistro darbas. VDU socialinių mokslų fakultetas, švietimo studijų centras.
54. Targamadzė (2010). V. Ugdymo ir ugdymosi paradigma bendrojo lavinimo mokykloje: realija ar vizija? *Acta Paedagogica Vilnensia*, p. 69–77.
55. Vaškeliene R., Strakšienė D. (2012). Tėvų požiūris į ugdymo dalyvių bendradarbiavimą skatinant ugdytinių motyvaciją neformaliai muzikinei veiklai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, nr. 4, p 82–87.
56. Visuotinė lietuvių enciklopedija XXIV, 294 psl. (2013). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
57. Zavaliauskiene I. (2010). *Vilniaus miesto vaikų ir jaunimo klubų veiklos optimizavimo galimybės*: magistro darbas. Vilniaus pedagoginis universitetas.

PRIEDAI

1 priedas

1. Kodėl pasirinkote vaiką vesti į vokalo studiją „Rokoko“?
2. Ar noriai jūsų vaikas eina į studijos užsiėmimus? Jei nenoriai, kokios priežastys?
3. Ar pastebėjote po tam tikro laiko, lankant studijos užsiėmimus, išryškėjusius vaiko meninės raiškos pokyčius? Kokie jie?
4. Ar pastebėjote po tam tikro laiko, lankant studijos užsiėmimus, ryškesnę vaiko emocinę raišką? Kaip ji pasireiškia? Pateikite pavyzdžių.
5. Ar jūsų vaikas namuose imituoja užsiėmimuose vykusių veiklą? Pateikite pavyzdžių.
6. Ar pastebėjote jūsų vaiko muzikinės-meninės kūrybos užuomazgų – kuria savos kūrybos daineles, pagal muziką improvizuoja judesius, koncertuoja tėvams, draugams, giminėms?
7. Ar jūsų vaikui svarbūs koncertai? Ar po koncertų vaikas jaučiasi pakylėtas, laimingas, o gal kaip tik įsitempęs, veikiamas scenos baimės?
8. Kaip jūsų vaikas jaučiasi prieš koncertus? Gal jis jaučiasi pakylėtai ir laukia koncerto, o gal jaudinasi ir negali iš baimės užmigti?
9. Ką jūsų vaikas muzikinio ugdymo procese laiko nesėkme, galbūt jis yra ją išgyvenęs? Kaip tai įvyko?
10. Ar jūs kaip nors skatinate vaikus, jei jiems muzikiniame užsiėmime (ar per koncertą) kas nors pasiseka ar nepasiseka?
11. Ar išryškėjo jūsų vaiko lūkesčiai lankant šią studiją? Kokie jie?
12. Įvardinkite, kokias naudas jūsų vaikas gavo iš vokalo studijos „Rokoko“ užsiėmimų.